

PK
6451
B3478

Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation

BIBLIOTHECA INDICA:
COLLECTION OF ^AORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1241.

THE PERSIAN AND TURKI DÎVÂNS
OF
BAYRAM KHÂN, KHÂN-KHÂNÂN

EDITED BY
E. DENISON ROSS.

—————
CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1910.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 1, PARK STREET, CALCUTTA, .

AND OBTAINABLE FROM

the Society's Agents—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.,
AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, Leipzig, Germany.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some
of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs.	1	4
*Advaita Brahma Siddhi, Fasc. 2, 4 @ /10/ each	...	1	14
Advaitachintā Kuṣṭastubha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	5	0
*Agni Purāṇa, Fasc. 6-14 @ /10/ each	...	14	6
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ /10/ each	...	2	0
Aitareyalocana	...	2	8
*Ann Bhāṣya, Fasc. 2-5 @ /10/ each	...	1	0
Aphorisms of Sāṅdilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	...	3	12
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	1	4
*Atharvāna Upaniṣad, Fasc. 4-5 @ /10/ each	...	0	10
Ātmatattvaviveka, Fasc. I	...	3	2
Açavavidyā, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	12	0
Avadāna Kūpalatā, (Sāns. and Tibetan) Vol. I, Fasc. 1-7. Vol. II, Fasc. 1-6 @ 1/ each	...	1	14
Bālam Bhaṭṭi, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	...	3	12
Bauddhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	3	2
*Bhāmati, Fasc. 4-8 @ /10/ each	...	4	6
Bhāṭṭa Dipikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1, @ /10/ each	...	2	0
Bauddhastotrasaṅgraha	...	0	10
Brahma Sūtra, Fasc. 1 @ /10/ each	...	2	8
Bṛhaddevatā, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	3	12
Bṛhadharṇa Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	3	2
Bodhicaryāvatāra of Cāntideva, Fasc. 1-5 @ /10/ each	...	1	4
Cri Centimatha Churita, Fasc. 1-2	...	1	4
... Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	8	0
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/ each	...	14	6
Qatapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ /10/ each	...	3	2
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3; Vol. VII, Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	...	1	14
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-3 @ /10/	...	8	2
Qatasāhasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-13 @ /10/ each	...	36	14
*Catavarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ /10/ each	...	1	4
Ditto Vol. IV, Fasc. 7-8, @ 1/4/ each	...	1	4
Ditto Vol. IV, Fasc. 8-9 @ /10/	...	8	12
*Qlokavartika, (English), Fasc. 1-7 @ 1/4/ each	...	3	12
*Qranta Sūtra of Āpastamba, Fasc. 12-17 @ /10/ each	...	10	0
Ditto Qāṅkhāyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. 4, Fasc. 1 @ /10/ each	...	1	14
*Qri Bhāṣyam, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...	1	4
Dāna Kriyā Kaṇṇudī, Fasc. 1-2 @ /10/ each	...	4	6
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ /10/ each	...	3	2
Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-4	...	3	2
Gobhiliya Gṛhya Sūtra, Vol. I, @ /10/ each	...	2	8
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/ each	...	2	0
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista	...	0	1
Ditto Gṛhya Saṅgraha	...	1	1
... alata	...	1	1
... mapradip, Fasc. 1	...	4	4
... Vīveka, Fasc. 1- @ /10/ each	...	4	4
Kātantra, Fasc. 1-6 @ /12/ each	...	17	
Kathā Sarit Sāgara, (English) Fasc. 1-14 @ 1/4/ each	...	4	
*Kūrma Purāṇa, Fasc. 3-9 @ /10/ each	...	3	
Lalita-Vistara, (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	6	14
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ /10/ each	...	10	
Mahā-bhāṣya-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12; Vol. III, Fasc. 1-10 @ /10/ each	...		
Manuṭikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	...		

BIBLIOTHECA INDICA:

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY

THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1241.

THE PERSIAN AND TURKI DÎVÂNS OF
BAYRAM KHÂN, KHÂN-KHÂNÂN

EDITED BY

E. DENISON ROSS.

CALCUTTA:

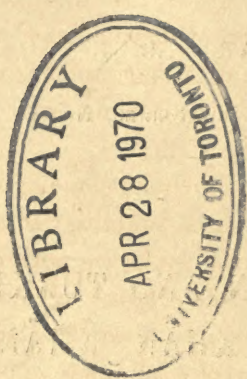
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1910.

ndon, W.,

ried—some

PK
6451
B3478

INTRODUCTION.

In offering to scholars an edition of the *Dîvân* or poetical works of Bayram Khân, Khân-Khânân, very little need be said regarding the life of the author. He was one of the most brilliant stars in that constellation of distinguished men which illumined the courts of Humâyûn and Akbar, and his name is writ large on the pages of Indian History dealing with the first half of the sixteenth century.

That Bayram Khân included among his talents a poetic gift of no mean order is a fact familiar to all. I have studied his life, but by some curious chance nothing hitherto has been found in support of this claim beyond a few scattered quotations.¹ Some years ago, however, Mr. Harinath De had the good fortune to discover a complete copy of Bayram Khân's *Dîvân* which had been written, as the colophon tells us, for Bayram's son Abdur Rahîm in A.H. 1014. Mr. De, knowing my interest in the Turki language, very kindly handed this copy over to me, and I at once set to work at its transcription. The *Dîvân* is really two *Dîvâns*, one being in Persian and the other in Turki (or Chaghatai), the mother-tongue of the Moghul Emperors of Delhi. As far as the Persian *Dîvân* was concerned no difficulty was experienced as it is on the whole fairly accurate. But it was quite otherwise with the Turki portion: for this was obviously written by a scribe totally ignorant of the language he was copying: and so distorted were many of the lines that for a long time I abandoned my task as hopeless. By good fortune, however, a few months ago, I had presented

---

¹ Abul-Fazl quotes for example the opening verse only of an Ode which Bayram wrote on Akbar's *Qabaq*-shooting. (Akbar Namah text, p. 336; Beveridge's Trans., I, pp. 613, 614.) In the present edition the whole Ode will be found. Badauni also quotes a few examples of Bayram's poetry, reference to which will be found in the text.

to me a bundle of manuscript fragments containing portion of an Anthology of Persian and Turki poetry, dated A.H. 961.¹ Only about 100 pages remained, but among them I found to my great delight nearly all the Turki ghazals of Bayram Khân which were included in Mr. De's MS.² In the case of this copy also it was obvious that the scribe was ignorant of Turki: on the other hand he seems to have had a more accurate original to go upon, and consequently MS. B (as I have called this second copy) in many cases throws light on what was left obscure by MS. A (the name I have given to Mr. De's copy). It is clear that MS. B is taken from a different original, from the fact that it gives additional verses to many ghazals and adds one entire ghazal not included in MS. A. When I first prepared this edition I gave in the foot-notes all the incorrect readings of the two MSS., but in view of the gross ignorance of the Turki language displayed by most of these errors, I came to the conclusion that no useful purpose could be served by such notes: and I have only indicated my amendments of the original in cases where such changes admitted of doubt. Occasionally, where I have had some trouble in arriving at a reading, I have explained the meaning in the notes, chiefly for the sake of adding to the still all too meagre resources of Turki lexicography.

E. DENISON ROSS.

Calcutta, August 1910.

---

¹ Bayram Khân perished by the hand of an assassin in A.H. 968.

² It also contains a portion of the Persian Divân. The collection contains no other Turki verses.

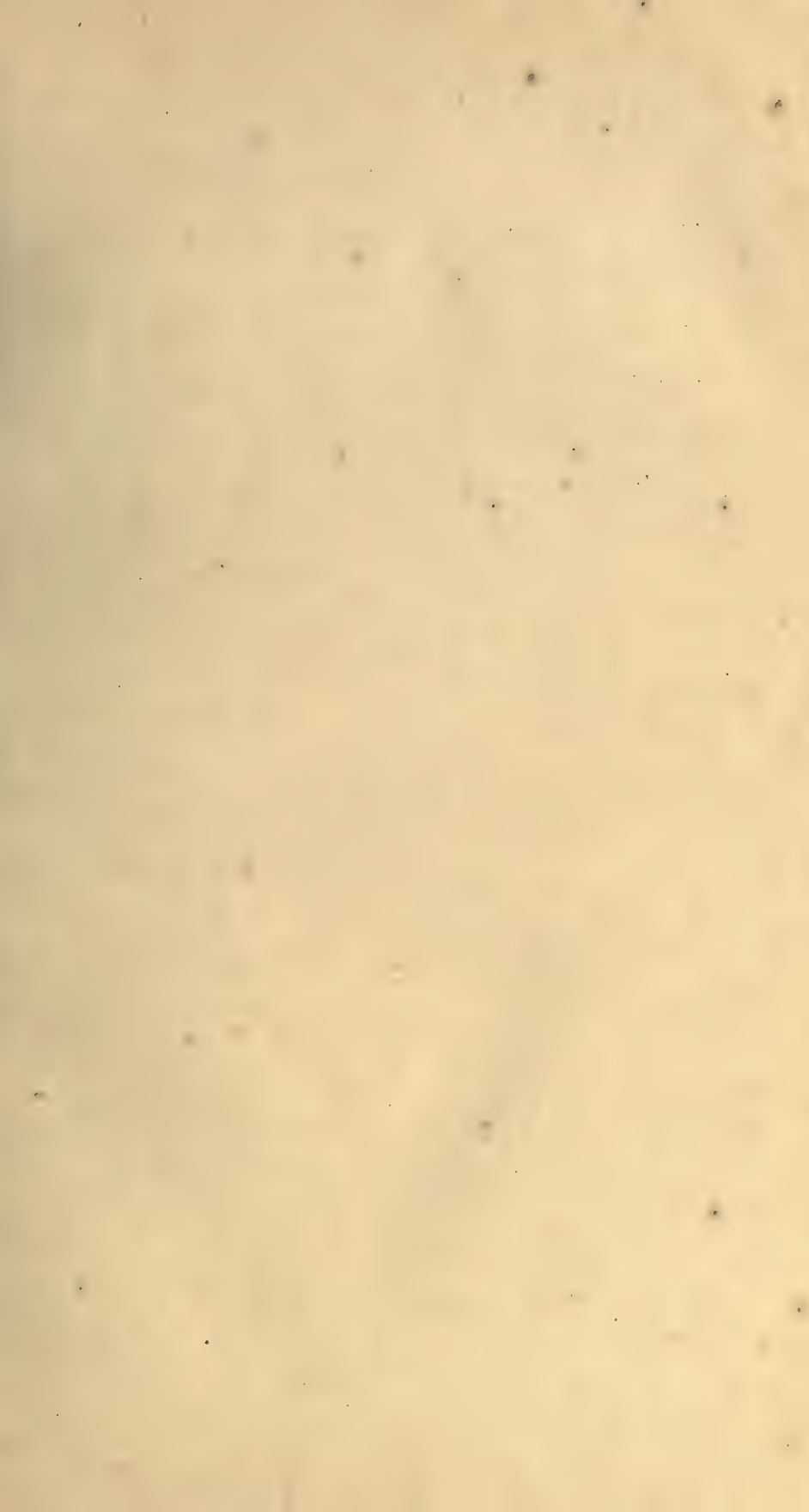

The principal words mentioned in the foot-notes are the following :—

WORD.	NUMBER OF GHAZAL.
<i>Yigit</i>	.. II
<i>Ushatmaq</i>	.. III
<i>Qutgharmaq</i>	.. III
<i>Ävirilmek or üyürilmek</i>	.. VII
<i>Surmaq</i>	.. XIII
<i>Quzghalmaq</i>	.. XVI
<i>Qan yighlamaq</i>	.. XXV
<i>Söz qatmaq</i>	.. XXVI
<i>Yashurmaq</i>	.. XXVII
<i>Titratmaq</i>	.. XXXIX
<i>Tilmurmaq</i>	.. XXXIX
<i>Yugurmaq</i>	.. XXXIX
<i>Taramaq</i>	.. XL
<i>Taghilmaq</i>	.. XL
<i>Tankla</i>	.. XLII

تمت برسم کتابخانه نواب نامدار عالم مدار خورشید اشتیاق خان خانان
 میرزا خان بهادر سپهسالار ابن نواب مرحوم مغفور خان خانان معتمد بیوم
 خان بهادر شرف اتمام یافت در برگشته جالنده پور تاریخ هفتم شهر
 شوال سنه ۱۰۱۴ کتبه کمترین غلامان باخلاص بهبود کاتب غفرانویه
 و ستر عیوبه *

* فرد *

خدا دایم ازان دل با رضا باد   که کاتب را کند با فاتحه یاد

این ابیات را بعد از فتح در حاشیه فتح نامه قندهار در بدیهه گفته و نوشته بودند *

باز فتح غریب روی نمود	که دل دوستان ازان بکشود
شکر لاله که باز شادانیم	بر رخ یار و دوست خندانیم
دوستانرا بکام دل دیدیم	میوه باغ فتح را چیدیم
روز نوروز و بیوم است امروز	دل احباب بیغم است امروز
شاد بادا همیشه خاطر یار	غم مبادا فصیب یار و دیار
همه اسباب عیش آماد است	دل بفکر وصالت افتاد است
که جمال حبیب کی بینم	گلی از باغ وصل کی چینم
گوش خرم شود ز گفتارت	دیده روشن شود ز دیدارت
در حریم حضور شاد بهم	بنشینیم خرم و بیغم
بعد ازان فکر کار سند کنم	عزم تسخیر ملک هند کنم
فکر تدبیر کار و بار شود	سیر کشمیر و آن دیار شود
هر در بسته کشاده شود	هر چه خواهم ازان زیاده شود
هر چه خواهیم از زمان و زمین	و آنچه خواهیم از مکان و مکین
یا الهی به ما میسر کن	جمله آفاق را مسخر کن

زد شعله بدل آتش پنهانی من   ز اندازه گذشت محنت جانی می
معدوم اگر سخن پویشان گویم   معلوم شود مگر پریشانی می

تاج سیاه ایماس دور اول دلمستان باشید
سالمیش همای سایه سروروان باشید

ساربخ نقاب و قزیل تاج بیـرله اول قد زیبا
کورونور ایله که سرور اوزرا غنچه گل رعنا

END OF TURKI DIVÂN.

فرخنده همای اوج عزت سین سین
آتینگ کیپی دولتینگ همایون بولسون

LXIII.

هجرینگ نی خیال قیلماق مشکل
سیندین طلب وصال قیلماق مشکل
حالیمنی سنگا عرض قیلای دیدور مین
اما سنگا عرض حال قیلماق مشکل

SINGLE VERSES.

LXIV.

ای پرو برو بندق زلف پریشانینگ بولای
ای سہی قد صدقہ سرو خرامانینگ بولای

ای کہ سرو بوستان اعتدالیم سین مینینگ
ناز بیدرله پرورش تاپقان نہالیم سین مینینگ

ای پرو پیکر کہ عمر جاودانیم سین مینینگ
تا تیریک مین سیندین آیریلماں کہ جانیم سین مینینگ

عیش و عشرت بیدرله تا دور قیامت بولغاسین
تا قیامت ای سہی قامت بولغاسین

LIX.

اول مینگی خدمتینگا محرم قیلدینگ
 بزمینگ ازا همزبان و همدم قیلدینگ
 آخرینه التفات نی کم قیلدینگ
 رسوای تمام اهل عالم قیلدینگ

LX.

تا چند غمینگدا اضطراب ایتکای مین
 هجر اوتیددا باغریمنی کباب ایتکای مین
 خطینگنی کوروب چو قالمادی هوش منگا
 معلوم که نی نوع جواب ایتکای مین

LXI.

هم خطبه زبانینگا معین بولسون
 هم سکه آتینگ بیلکه مزین بولسون
 تا ظلمت و نور بولغوسی جمله جهان
 خورشید جمالینینگ بیلکه روشن بولسون

LXII.¹

شاهها سنگا یار حی بیچون بولسون
 امرینگه مطیع دور گردون بولسون

---

¹ This quatrain is evidently addressed to Emperor Humayun.

LV.

تا بیلگالی قوللوغونگدا اقبالیمنی
هیچ کیم سئگا عرض ایتما دی حالیمنی
لطف و کریمنگ بونوع کم بولماس ای دی
گریلسانگ ای دی بواجبی حالیمنی

LVI.

جوینده عیش و انبساطینگ دورمیں
خواهان فراغت و نشاطینگ دورمیں
سین مختلط اولمادینگ یوق ایرسه میں زار
بالله که خراب اختلاطینگ دورمیں

LVII.

نی دین غمیدین دمی پریشان دورمیں
نی کفر هجو میدین هراسان دورمیں
بتخانه و مسجد منگا یکسان کورونور
گویا که نی کافر نی مسلمان دورمیں

LVIII.

سین بارغالی کم ایماس دور ای تازه نهال
کوز دانم و خاطر دا غم و جان دا ملال
بو حال بیلله بولماسا امید وصال
یا رب که نی بولغای ای دی میں خسته غه حال

RUBĀ'YĀT.

LI.

بیرم غه بسی غریب لیق کار ایتی
 غربت آنی خوار و زار و بیمار ایتی
 یا رب که بلا لارغه گرفتار اولسون
 هرکیم آنی غملارغه گرفتار ایتی

LII.

کوز روشنی یار دلستانیم بارادور
 جان گلشنیدین سر روانیم بارادور
 بو خسته اگر قالدی آنینگ قوللوغیدین
 سین قالماغیل ای کونگول که جانیم بارادور

LIII.

برمینگ ارا یوز سروروم بار ایدی
 رخسارینگ ایلله کوزومدا نوروم بار ایدی
 عالم غمیدین حاصل ایدی غیبت محض
 حاصل که دمالینگدا حضوروم بار ایدی

LIV.

برمینگ که نگار خانه چین اولغای
 آندا طرب و نشاط آیدن اولغای
 مجلس بیکی و غیرغه یوز بسط و نشاط
 نی وجه ایله میر بسط غمگین اولغای

هو اولوک کیم مسیم لب لاریدین
تاپتی جان دیب کلام روح افزا

XLIX.

جان تاپار یوز مسیم لعینک دین
لب لعینک کجا مسیم کجا
ای لبینک کامبخش زمره عشق
وی یوزنگ قبلگاه اهل وفا
نیچه کونگول ملازمت کمینی
قیله دور بیرم کمینه ادا
توش که بولدی کمال مسندیدا
جلوه گر نیر جهان آرا
عزم قللو قیلیب ایدیم پنهان
بولدی ناگه حرارتی پیدا

L.

مسلمان و هندوغه بار دور مدام
ایشیکینگدا جاکیر اوچون باغورینگ
برلوب بارچه هندوغه خوشحال لیغ
مسلمان لار ایچره توشوب قیغورینگ
مسلمانغه هندونی تزویج ایتیپ
مسلمان لیغینگ یوقوروز هندورینگ

ای خوش اولکیم هجر دشتین طی قلیب
 بزم وصلینگ برله تاپسام اتصال
 گه لبینگ روح الهی دین هر نفس
 استماع ایتسام کلام بر کمال
 گه خطینگ خضری بیله همدم بولوب
 حضر تاپقان دیک تاپیب عین وصال
 گاه بزمینگدا قلیب خوشحال لیغ
 ایلاسام هر لحظه یوز مینگ ذوق و حال
 گاه اولتورسام جمالینگه باقیب
 عین استغراق بیدرله گنگ و لال
 ایکی آی قدینگ فراقین کورگالی
 کورمادیم بیرام قدینگ دیک بیر هلال

QIT'AS.

XLVIII.

ای شه تختگاه جاه و جلال
 وی مه آسمان عز و علا
 دل صافی بیله سپهر کرم
 کف کافی بیله سحاب سخا
 هم خطینگ سبزه سیدا چشمه نوش
 هم لبینگ نوشی ایچره عین شفا
 گل یوزونکدا دورور نسیم حیات
 می علینگدا دور زلال بقا

XLVI. [*Also in MS. B.*]

فغانیمدین قولاغ اغریب مو دور آرام جانیمغه
 یوق ایرسه نی اوچون یا رب قولاق سالماس فغانیمغه
 قولاغی اغریغان تشویشدین آزرده دور جانیم
 بیردب صحت الهی رحم قیل آزرده جانیمغه
 بیرو اوکیم آشکارا ناله لار قیلسام اول قولاق سالماس
 نی تورلوک یا رب اولغای مطلع درد نهانیمغه
 یقین بیلگاندا غافل بولماسینی زار نالم دین
 قولاغی اغریغی کیلماس ایدي هرگز گمانیمغه
 ایشیتماستین بورون ده نی اوچون گر بولمادیم یا رب
 ایشیتگونچه قولاق اغریغینی سرو روانیمغه
 کونگولدین کیم کونگولگا یولدورور دیرلار غلط ایرومش
 که مهریم هیچ تاثیر ایتمدی نامهربانیمغه
 ایتیمنی یار بیلمای غیردین ایستار نشان بیرم^۱
 نه نام و نی نشان رحمت مفیدگ نام و نشانیمغه

XLVII. [*In MS. B. only.*]

یارینگ اولسون پادشاه ذوالجلال
 نیر جاه جلالینگ بی زوال
 حضرت عزت کمال لطیفدین
 تاپماسون عز و کمالینگ انتقال
 کورماسون هرگز کمال عز و جاه
 کیمکا کم نقصان جاهینگ دور خیال

¹ Unintelligible to the Editor.

XLIV. [*Also in MS. B.*]

اول سرو قد که سید اهل قبول دور
 گلدیک یوزی نشانی آل رسول دور
 هم عارضی گل چمن آرای مرقضی
 هم قامتی نهال ریاض بتول دور
 باشینگنی بیر دیسه قیلایین جان بیلله قبول
 اهل قبول هر نی بویورسه قبول دور
 مهری کمال فضل الهی دور دور لی
 اول فضل قایدا قابل هر بوالفضول دور
 بیرم که غیر بزم وصالیدا شاد ایماس
 هرگز وصال بزمیدا ایرماس ملول دور

XLV. [*Also in MS. B.*]

نیچه ای گل وصالینگ بزمیدین محروم بولغای مین
 تیلار مین تئگري دین کیم بیر یولی معدوم بولغای مین
 گلستان جمالینگ بیرله ایل مسروره تا کی
 مین محزون ملامت کنجیدا مغموم بولغای مین
 مین ایردیم محروم و اغیار محروم ایردیلاز جانا
 بولوب اغیار محروم مین نیدیب محروم بولغای مین
 وفاغه آت چیقاردیم کوب جفا تارتیب زهی دولت
 که اهل عشق ارا بو اسمغه موسوم بولغای مین
 بسی غملار کوروب جانلار چیکیب مجهول مین بیرم
 مگر جان تابشوروب یار الیدا معلوم بولغای مین

هر لحظه يوز عمارت خاطر قيليب خراب
هرگز بنای مرحمت آباد قيلمادينگ
بس قيل يوق ايرسه تانکلا^۱ که انصاف وقتی دور
فرياد ايلاکاميس که نی بيداد قيلمادينگ
بيروم نی سوز دورور که سيفي ياد قيلمادينگ
گر ياد ايلادينگ آنی و فرياد قيلمادينگ

XLIII. [*Also in MS. B.*]

ايلاب شعار شيوه بيداد کوزلارينگ
عالمني قتل ايلادي جلاد کوزلارينگ
اسلام کشوریدا بر افتاد ايلادي
آيين عدل و قاعده داد کوزلارينگ
يتماس ايدي بورنغي بلاسي که غمزه دين
کسب ايلادي طريقه بيداد کوزلارينگ
اهل حضور خاطريني ميد قيلديلار
ميداد ليغ طويقيدا استاد کوزلارينگ
بولدي يقين ظهور قيامت که بولدي لار
ايکي غزال ايکچ ايکي ميداد کوزلارينگ
خوش اول زمان که بير نظر مرحمت بيله
قيلغان کونگولني قاينودين آزاد کوزلارينگ
چون ترک ايلادي نظر لطف عادتيسن
بيرمني قيلدي غم بيله معتاد کوزلارينگ

¹ tankla = to-morrow.

XLI. [*Also in MS. B.*]

منتظر وصال ایـدیـم بیدل و بیقرار هم
 رحم که ایـمـدی قالـمادی طاقت انتظار هم
 بیه ایماس وایکی ایماس محنت هجر و بار دل
 محنتیمه حساب یوق در دیمه یوق شمار هم
 هر کونگولی که بار ایـدی محنت و غم غه یار ایـدی
 یوز الم اختیار ایـدی قالـمادی اختیار هم
 روحنی بلبلونک قیلور جان نی داغی قولونک قیلور
 چهره گل گلونک قیلور طره تارتار هم
 هر کیشی عشقباز دور خاک ره نیاز دور
 عشق ایله سرفراز دور بیرم خاکسار هم

XLII. [*Also in MS. B.*]

هرگز مینـی ترحم ایـلا یار قیلـمادیـنگ
 محزون کونگولنی قایغودین^۱ آزاد قیلـمادیـنگ
 درد اهلـی دیک ملاحظه خاطریم قیلـیب
 کونگولومنی بیر عنایت ایله شاد قیلـمادیـنگ
 آچیلـمادی یوزونگ گلی دین غنچه دیک کونگول
 کیم هجر مصری بیلـه برباد قیلـمادیـنگ
 کورساتـمادی رسوم محنت فتاده
 کیم جور و ظلم بیـرله بر افتاد قیلـمادیـنگ
 عالمدا لفظ بی سندی هیچ قالـمادی
 کیم عشق ایلیغـه انی اسناد قیلـمادیـنگ

¹ qaighu = grief.

سینه خلوتگهینی خالی اتینگ جان و کونگول
 که بو منزلغه بوکون اوزگاچه مهمان کیلادور
 کوزلاریم هر نفسی تیلمورادور^۱ یولغه باقیب
 تا خبر کیلدی کیم اول خسرو خوبان کیلادور
 لیک طالع یوقیدین هر نیچه کیم پیک صبا
 یوگوروب^۲ مژده بیدریب چین دیسا یالغان کیلادور
 بیرما سالما کونگول هجر پریشان لیغیدین
 کیل که جمعیت دلهای پریشان کیلادور

XL. [*Also in MS. B.*]

قاشینگه توشکالی ای سرو گلعداز ساجینگ
 میفی ییل ایسکانی دیک^۳ قیلدی بیقرار ساجینگ
 فراق یار تونی بولدی صدم روشن وصل
 تارادا^۴ توشکالی یوزینگا تارتار ساجینگ
 آچیلسا نافه یوکی مشک ایسی تاغیلغاندیگ^۵
 معطر ایلا دی عالمی مشکبار ساجینگ
 می ایچرا آب حیات ایلا دی نهان اغزینگ
 گل اوززا سنبل تر قیلدی^۶ آشکار ساجینگ
 اسیر عشقینگ ایماس اوزلوی بیله بیرم
 سالیب تور آنی بوسوداغه ای نگار ساجینگ

¹ *tilmurmaq*, آمیزش to await a person with faint hope of his arrival.

² *yugurmaq* = to hasten towards.

³ like a blowing wind, from *esmek* to blow (intrans.).

⁴ *taramaq* = شانه زدن to comb the hair. *tararda* = at the time of combing the hair.

⁵ *taghilmaq* = بوی افشاندن to diffuse a scent.

⁶ *tar qilmak* = تر کردن to make fresh or moisten. "arrosor."

XXXVIII. [Also in MS. B.]

جان شیرین آن لعل نکته دانینگ صدقه سی
 وه نی بیر جان بلکه یوز جان بولسه آئیندا گ صدقه سی
 سین داغی بیر نوش لب عشقیدا میندیک زار سین
 زار کونکومو ترحم ایلا جانینگ صدقه سی
 دیدینگ اویرولما باشیمغه کیم روان مین تیلبه کا
 سین روان بول مین بولای سرور روانینگ صدقه سی
 هم خضر سویی لب جان بخشینگا بولسون فدا
 هم مسیح الفاظ جان بخشی بیانینگ صدقه سی
 بیرم اولما تلخ کام ار جان شیرین بولماسا
 جان شیرینینگ بت شیرین زبانینگ صدقه سی

XXXIX. [Also in MS. B.]

ای کونگول مزده کیم اول سرور خرامان کیلادور
 یانگی باشدین تن افسردم ارا جان کیلادور
 ینف کوزوم اوچادور شادلیغ اشکینی توکوب
 مگر اول مردمک دیده گریان کیلادور
 سالادور کونگولوم و تیتراتمغه ¹ توشمیش تن زار
 ظاهره دم بدم اول فتنه دوران کیلادور
 ینف تن شهید آیین عجب دور که بو کون
 اول که بار ایردی کونگول ملکیدا سلطان کیلادور
 کرچه کوب درد چیکیب اولگالی یتیم غمیدین
 شکر لله که باری دردیمه درمان کیلادور

¹ titratmaq, to shake لرزیدن. The form is causative لرزاندن, but the meaning is here intransitive.

XXXVI. [*Also in MS. B.*]

ای سر شمع مجلس اغیار بولماغیل
 دی گل رفیق هر خس و هر خار بولماغیل
 اغیار بیرله همدم اولوب جانیم اورتادینگ
 تفری اوجون که همدم اغیار بولماغیل
 مین خود غمیگدا زار بولوب مین خدای اوجون
 سین بیر سری بونوع دل آزار بولماغیل
 یوقتور پری رخى که انینگ زاری بولماغی
 سین هم منکا نظر قیل و بیزار بولماغیل
 بیرم چو بیلدینگ ایمدی گرفتارلیق غمین
 موندین باری کیشغه گرفتار بولماغیل

XXXVII. [*Also in MS. B.*]

تا لباسینگ غیر قانی بیرله گلگون ایلادینگ
 قان توکاردین کوزلاریمنی غرقه خون ایلادینگ
 کیگالی سیمین تنینگ اوزرا قیزیل تون ای قویاش
 کوز بیاضین قان یاشیم بیرله شفقگون ایلادینگ
 آتشیسن گلگونه لیک تون بیرله کلگونوگ مینیب
 اوت یالین دیک ییلدورروب شورومنی افزون ایلادینگ
 کورساتیب یوز جان بیلک کونگلوگا قویدونگ داغ عشق
 اوتاردینگ کونگلومنی و جانیمنی منون ایلادینگ
 بیرما زلفی ییلانی غه فسوندین نی اسیغ
 چون که مهلک راغ بولور هر نیچه افسون¹ ایلادینگ

¹ MSS. read افزون

XXXIV. [*Also in MS. B.*]

ياشیل لباس ارا اول سرو گلعدارنی کور
 کونگول آچیلغو دیک اول دلکشا بهارنی کور
 لباسین ایتی یاشیل سرو لاله رخساریم
 بهار موسمیدا طرفه لاله زارنی کور
 گل اوزرا سنبل سیراب کورماگان بولسانگ
 یوزیدا تیر ایچیدا زلف مشکبارنی کور
 گهی قوار تاپار بیقرار عشق ولی
 قوار تاپمادی هرگز بو بیقرار نی کور
 اگرچه زار و گرفتار کوبورور بیرم
 عجب بلاغه گرفتار دور بوزارنی کور

XXXV. [*Also in MS. B.*]

هر سوز که غرض گو دیسه ای یار اینانمه
 ارباب غرض سوزیگا زهار اینانمه
 گر ایتسا ظاهر قیلادور عشقینی ایلگا
 بالله کیشیگا قیلما دیم اظهار اینانمه
 هر دم سنگا یوز سوز مین محروم دین ایتیپ
 هر سوزدا انیزگ یوز غرضی بار اینانمه
 بالله که اغیار سوزی بارچه غرض دور
 میندین سنگا بیر سوز دیسا اغیار اینانمه
 هر نیچه جفا کورسه وفا ترکی قیلور مو
 بیرم که بیلور اوزنی وفادار اینانمه

XXXII. [Also in MS. B.]

سروری که لطف باغیدا نازک نهالی بار
 نازک نهالی نینگ نی بلا اعتدالی بار
 قدی بیلہ بیلینی تخیل قیلور کونگول
 نازک خیالی بار و نی نازک خیالی بار
 گل نینگ که یوز تجملی بار حسن باغیدا
 اول گلنی کورگالی یوزدین انفعالی بار
 دیدیم که بیژگا باقمائی نینگ احتمالی یوق
 باقیب تبسم ایلا دی کیم احتمالی بار
 بیرم که خورده دین لیغ ارا موشگاف ایرور
 اغزی بیلہ بیلی سوزیدا قیل و قالی بار

XXXIII.

جان تاپتی اعتدال قدینگ دیک نهالدین
 یا رب تجاوز ایلامسون اعتدالدین
 اول بیل تخیلیدا خیالی بولوب کونگول
 آندینگ خیالی چیقما دی هرگز خیالدین
 هر کیم که بعد و قرب حجابینی قیلدی رفع
 غمگین و شاد بولما دی هجر و وصال دین
 قیلسانگ جمال شاهد غیبی کوزارگا جهد
 جهد ایلا منقطع بولا کور جاء و مال دین
 بیرم حبیب قیلما دی حالینگه التفات
 بولغای مو هیچ حال یمانواغ بو حال دین

XXX.

فغان که یار مښگا یار بولمادی هرگز
 انیس خاطر افگار بولمادی هرگز
 کیچیک یاشیدا گرفتارلار غمیں نی بیلور
 که هیچ غم غه گرفتار بولمادی هرگز
 نی عیب فارغ اگر بولسه زارلار غمیدین
 بیر او فراقیدا چون زار بولمادی هرگز
 مښگا مخالفت اظهاری قیلما کیم میفدین
 بجز موافقت اظهار بولمادی هرگز
 نی عمر دور بو که بیرم جفا چیکیب عمری
 عفاتیفگنه سزاوار بولمادی هرگز

XXXI.

نگارا بیر یولی مین زاردین بیزارلیق قیلما
 مینی محروم ایتیب اغیار بیدله یارلیق قیلما
 کونگول بیردیم سښگا دلدار دیب تفکری اوچون ای گل
 مینینگ کونگولوم آلیب اغیار غه دلدار لبق قیلما
 قدیمی قول لاریفگ بی ره لیغیدین نیچه کیم بولمیش
 مبارک خاطرینگ آزارلیق بیزارلیق قیلما
 مین اول گل عشقیدین قانلار یوتوب رازیمنی فاش ایتمان
 سین ای کوز دمبدم افشا اوچون خونبارلیق قیلما
 رقیبا خاطریم آزرده دور هجران خراشیدین
 درشت ایتیب مینی اغریتما ناهموارلیق قیلما
 تیلاب دلدارینی زاری قیلور سین میفدیک ای بیرم
 بوزوغدور خاطریم تیفگری اوچون بوزارلیق قیلما

XXVIII. [*Also in MS. B.*]

یار سیز جانیمنی آغان محنت هجران ایمیش
 محنت هجران دیمانگلار کیم دلا جان ایمیش
 خنجرینک شوقی یوزونگ مهری و لعیندگ هجریدن
 کوکراکیم چاک و یوراک یوز پاره باغیریم قان ایمیش
 کام لعینگدین وصال ایامیدا دشوار ایدی
 یوقسه جان بیرماک فراقینک شامیدا آسان ایمیش
 نی بلا دور کیم خلاصیم یوق زمانی هجریدین
 قسمتیم گویا ازل دین محنت هجران ایمیش
 بی سرو سامان تیدان بیروم نی ای ناصم انکا
 پند بیروما کیمگا پروای سرو سامان ایمیش^۱

XXIX.

ای جفا جو غیر بیره آشنا لیق قیلماغیل
 آشنا بولغان یار انلاردین جدالیق قیلماغیل
 آشفالیمغ یخشیی دور لیکن یماندور ایل تیلی
 تیلکا توشکان خلق بیرله آشفالیق قیلماغیل
 بیوفالیمغ گرچه حسن اهلیمغه رسمی دور قدیم
 سین اولارغه اوخشاماس سین بیوفالیق قیلماغیل
 بی ادالیق دور وفا ترک ایلاماک حسن اهلیمغه
 بیوفالیمغ ترکیمن ایلا بی ادالیق قیلماغیل
 بیرما چون اعتبارینک یوقدورور یار آیددا
 کورساتیب انکا اوزونگی خودنمالیق قیلماغیل

^۱ This line is unsatisfactory, but both MSS. agree.

نی تانگ^۱ گر غیر بیرله همدم اولسه اول گل رعفا
جهان باغی ارا چون بیر گل بیخسار بیلماس مین
بو قاتلا^۲ بیر پری نینگ عشقیدین کوب زار سین بیرم
سینی هرگز بیدر او عشقیدا مونداق زار بیلماس مین

XXVII. [*Also in MS. B.*]

خوش اولکیم سرو نازیم رحم قیلغای بی نوالارغه
نیچچوک کیم پادشه لاز مرحمت ایلار گدالارغه
اگر اول شاه خوبان لطف ایلـه بولسه خریداریم
گدایی مین که استغنا ساتار مین پادشالارغه
لطافت لیغ بیگیت لار عمر ینگیلیغ بیوفا دور لار
منینگ جانیم دور اولکیم اوخشامایدور بیوفالارغه
دمی کیم نازایله ایکی لبی وصفین ادا قیلغای
مسیحا بولسه هم جان بیرگی اول نازک ادا لارغه
بلالار دور منگا اول کوز بیلـه زلف و قد و کاکل
بلالیغ کوی ایدی کیم اوچرادیم مونداغ بلالارغه
یوزین کورساتتی و کونگوم آلیب یا شور دی^۳ رخسارین
که موندین سونگ کونگولنی بیرماگی مین دلربا لارغه
گدای بی نوا دور بیرم و یولونگدا خاک اولغان
طریق مهر ایله کامی گذر قیل بی نوالارغه

¹ *ne tāng* = what wonder ?² *bu qatla* = at this time.³ *yashurdi* = پنهان کردن to hide.

ییتمگی هرگز تکلّمد ا لب جان بخشیمه
هر نیچه قیلسا مسیم الفاضی روح افرایلیغ
یوز بیلّه زلفی هواسیدیک فرح بخش اولماغای
نیچه کیم قیلغای نسیم صبح عبوسایلیغ
تا که توغدی اختر دولت سعادت برجیدین
قیلمادی بیر کوب اول آیدیک جهان آرایلیغ
چون قاپیلماس بیر گل بیخار عالم باغیدا
باغبانلار تا کی ایتکی لار چمن پیرایلیغ
دیماگیل بیرم که بی پروا دور اول سلطان حسن
پادشه دور نی عجب گر قیلسه بی پروایلیغ

XXVI. [*Also in MS. B.*]

نیدیب ای نازنین مندین ملاینگ بار بیلماس مین
نیدین یا رب یتیب تور کونگلونگا آزار بیلماس مین
ملاینگ ظاهر و بیلمای سبب جان یتی آغزیمه
نیچوک جان ایلتایین گر قیلماسانک اظهار بیلماس مین
کیریب دشمن سوزیکا دوست بیلمای سین مینی لیکن
خدا حاضر دورور مین سیندین اوزکا یار بیلماس مین
فی قیلدیم فی خطا واقع بولوتور وه فی سوز دیب مین
که سوز قاتماس^۱ مفا اول لعل شکر بار بیلماس مین
هوس قیلدیم انی توش کورماک اما توشدا کورگای مین
چو هرگز توشدا هم بختیم کوزین بیدار بیلماس مین

^۱ *süz qatmaq* : to make affectionate enquiries after a person.

گه قهر ایلَه گداختَه پاک عشق مین
 گه لطف ایلَه نواختَه عشق پاک مین
 بیرم نی تیل بیلَه انگا جانیم فدا دیمای
 یوز تیل بیلَه چو قایل روحی فداک مین

XXIV. [*Also in MS. B.*]

اول شوخ دردی باعثی قیلدینک کزندی
 کویدوردونک ای سپهر مین دردمندی
 تن مجمریدا خسته کونگول پاره پاره بس
 دفع کزند اوچون نیتای اوزگا سپندی
 اول قد که حسن گلشنیدا بولدی سرفراز
 لطف ایچرا پست ایلا دی سرو بلندنی
 کورکاچ خضر زلال حیاتی قیلور نثار
 گاه تبسم اول شکر^۱ نوش خندی
 بیرم کمال مشرب ایورور ترک توبه قیل
 تاپسانک حریف بیر نیچه یار لوندنی^۲

XXV. [*Also in MS. B.*]

قیلماغیل ای شوخ سرکش مونچه بی پروایلیغ
 بیر مینک رایم بیلَه بول تا بکی^۳ خود رایلیغ
 غم تونی قان ییغلایم^۴ نینک محبتین کونگولوم بیلور
 کرچه کوزومگا کورونماس مونچه خون پالایلیغ

^۱ Thus in both MSS. but *شکرین* would be a better reading.

^۲ This line neither scans, rhymes nor gives sense !

^۳ Persian "tā be key ?" Cf. line 6 *tā key*.

^۴ *qān yighlamaq* = to weep tears of blood.

ایلمکیمه آلیب آیاغ باردیم ایلیکیدین^۱ بیر یولی^۲
 پاتراغ^۳ ایچ دیب چون اشارت قیلدی اظهار ایلیکیدین
 شیشه یانگیغ قان توکوب ساغر کیبی قاندور ایچیم
 تا بلوتور شیشه و ساغر نمودار ایلیکیدین
 کورمایدین ایلمکیگا هر دم ایل کوزی توشماکنی دیب
 بار دورور قانلیغ کوزوم پیوسته خونبار ایلیکیدین
 مست لا یعقل بولور ایرمیش تمام عمریدا
 بیبدای کیم جرعه نوش ایتسا دلدار ایلیکیدین
 وه نیچوک مین عمرلار مست اولمایدین ای دوستلار
 کیم ایچیب مین می لار اول شوخ جفاکار ایلیکیدین
 بیرم اول دور اوتی و اوتوردی بو حسرت مینی
 کیم یقه بیر جرعه نوش ایتما دیم یار ایلیکیدین

XXIII. [Also in MS. B.]

ای کیم همیشه درد و غمیگدین هلاک مین
 دردینک ایشیتکالی فی بلا دردناک مین
 که خنجر فراقینک ایلا دلفگار اولوب
 که تیغ اشتیاقینک ایلا سیفه چاک مین
 گاهی قلیب هوای وصالینک تاپیب حیات
 گاهی چیکیب جفای فراقینک هلاک مین

^۱ *ilikdan barmaq* = از هوش رفتن

^۲ *bir yoli* = ^{دفعه} straightway.

^۳ *pátrāgh* quickly, quicker. *ilki*, not *ilik*: cf. also V lines 4 and 5. *ilik* can become *ilki* in contraction, *lit.*, see my edition of *Mabānī'l Lughat*, p. 129.

هر کج نظرغه جلوه نازینگ هزار حیف
 قیلما رقیب مذولیني جلوه گاه ناز
 عاشق قه اعتقاد کیراک بیروما نی باک
 گرنی المثل حقیقت ایرور عشق یا مجاز

XXI. [Also in MS. B.]

لباسین ایتگالی اول ^۱ سرو خوش خرام قزیل
 کوزومنی ایلا دی قان یاش بیلده تمام قزیل
 پری رخوم ینه قانلیغ کوزومدا قیلدی مقام
 که حسن اهلینغه زیبا دورور مقام قزیل
 مدام عارض رنگین لیغی چاغیر دین ایماس
 که هیچ یوزنی بورنگ ایلاماس مدام قزیل
 اگرچه حسن ایلی دور جام دین قزیل یوزلوک
 ایرور همیشه یوزونگ عکسی برله جام قزیل
 بیلیم سپهر غمیم قان یاشین توکار بیروم
 شفق ایماس که ایرور هر نماز شام قزیل

XXII. [Also in MS. B.]

باد ^۲ کیم ایچتیم اول شوخ ستمگار ایلیکیدین ^۳
 تا حیاتیتم بار دورور کیفیتیتم بار ایلیکیدین

^۱ MS. A wrongly ای for اول.

^۲ MS. A. reads بازده

^۳ The following example of this idiom is given in the *Sanglākh* under the word

ایچ.

شیخ ایلیکیده کی ایچادورگان آیاغ آشنی آنگا بیرونی که آلیب ایچکیل
 اول آلیب ایچکاندین سونکوا بیورودی کیم یاغ بولغان ایلیکینگ نی بوخرقنگ
 عه سورت *

وصال دولتی‌دین آیریب می‌نی وه کیم
 فراق محنتیغه مبتلا قیلیب بارا سین
 وفالیغ ایل ارا مین زارنی ساغینسا بولور
 چو ایتلاریزگه می‌نی آشنا قیلیب بارا سین
 صفای مجلسِ عشرت سزینگ حضورونگ ایدی
 حضور مجلسی‌نی بی صفا قیلیب بارا سین
 می‌نی بو محنت ارا نا رضا قویوب باردینگ
 ولی رقیب نی اوزدین رضا قیلیب بارا سین
 بو طور قیلماغیل ای گل وفا طریقی ایماس
 که بلبلونگ نی اسیر بلا قیلیب بارا سین
 باریب نگارینگ و یوز سوز ایله تاپیب بی‌رم
 فراق حرقتی‌دین اوتغه یاقیلیب^۱ بارا سین

XX.

کم لطف او پر جفا دورور اول سرو سرفراز
 خوش‌تور عنایت ایلاسا کوتی‌ن کوب آز دین آز
 سین غیر مجلسیغه بویب وصلی‌دین فروغ
 مین درد محفلیدا تاپیب هجر دین گداز
 تا کی جفای هجر ایله تشریف وصل‌دین
 مین خاکسار بولغا مین و غیر سرفراز
 هر ناکسی نی لایق صحبت دورور سفا
 نا جنس ایل مصاحبتی دین قیل احتراز
 شکر خدا بی‌گیت سین و عقلینگ کمالیدا
 یخشی بیله یمان ارا بولماسمو امتیاز

^۱ yaqilip = to be burnt.

XVIII. [*Also in MS. B.*]

از بس که مهرینگ آزیغیدین بیقرار مین
هر لحظه آه و ناله دا بی اختیار مین
مین زار بیقرار غه رحم ایت که متصل
عشقینگدا بیقرار و فواقینگدا زار مین
مسکین و خاکسار و غریبغه رحمی یوق
مسکین مین و غریب مین و خاکسار مین
بارمدا^۱ بار خاطر ایماس غیر طعنه سی
چون هر نی آینه دور مینی یوز آنچه بار مین
دایم جنون و خلق ارا مجنون چه شهرتیم
رسوالیغیم نی عیب که دیوانه وار مین
قوللوقه گرچه معصیتیم بر کمال دور
اما کمال عفویدین امیدوار مین
بیرم جهاندا هیچ کیشیگا قویمان اعتبار
تاپسام حبیب حضرتیدا اعتبار مین

XIX. [*Also in MS. B.*]^۲

پری رخاينه قايتي^۳ هوا قيليب بارا سین
که تیلبله لارنی عجب بی نوا قيليب بارا سین

^۱ بارمدا = در باره من in respect of myself.

^۲ MS. B. adds between lines 1 and 2 the two following lines:—

فغان که اوق کبی تاشلاب یراق وصالینگ دین
فراق ایلکیدا قدیمنی یا قیلیب بارا سین
کونگول سینوقنور و یوق طاقت جفالیکین
شکسته کونگلومه جانا جفا قیلیب بارا سین

^۳ yina qaiti = anew از سر نو

گله وحدت باده سین تارقیب ارادت جامیدین
 یوز تورمان جمشیدغه جام ایلاکان انعام ایل
 عشق ایلیدین مست و بیدخود لوق عجب یوقتور که باز
 شوق بزمیدا سپهر اقداحیس ایتکان جام ایل
 پخته بول بیوم کیشیگا عشق اوتی سوزین دیما
 کیم بو اوتغه کویگانینگنی باور ایتماس خام ایل

XVII. [Also in MS. B.]

نیچه هجران غمیدین ناله و فریاد قیلای^۱
 حاصل عمرنی فریاد ایله بر باد قیلای
 نیچه کوز لوحیدا تصویر ایتیبان صورتیغی
 دمبدم خاطر انینگ کورماکیدین شاد قیلای
 نیچه و صلیغی تیلاب هجریدا خورسند بولای
 نیچه امیددی بیلله جانیمه بیداد قیلای
 نیچه غربت ارا بیکس لیگ اوتی بیرله کویوب
 ماتمی لار کیبی اوز حالیمه فریاد قیلای
 نیچه جانیمغه ساغینماسلیغیدین اوت توشوبان
 آنی بیصیرلیغیدین کویونوب یاد قیلای
 نیچه عشقیدا بوزوب صبر و سلامت وطنین
 نیچه اندوه و ملامت اویین آباد قیلای
 نیچه زلفیغه گرفتار بولوب زار بولای
 گیل که اوزنی بولا قیدیدین آزاد قیلای
 بیروما یار وفا رسمیغه معتاد ایماس
 ایمدی جانیمنی جفا سی بیلله معتاد قیلای

^۱ MS. B has throughout ایتایین instead of قیلای

سین بولغالی منظور مه و مهر غه هرگز
 توشماس نظیرم خواه اینان خواه ایفانمه
 سیندن خبریم بولغالی حقا که اوزیمدین
 یوقتور خبریم خواه اینان خواه ایفانمه
 یوق سین چه کیشی سیوگولوک ایل ایچره که یوقتور
 سیندیک سیوریم خواه ایقان خواه اینانمه
 بیرم کیبی یکسان کیچه دور زلف و یوزونگدین
 شام و سحریم خواه اینان خواه ایفانمه

XVI. [*Also in MS. B.*] ¹

یوقتورور عالم ارا عشق اهلی دیک بدنام ایل
 کام تاپمای دوست بین خلق ایچرا دشمن کام ایل
 گاه بزم عیشی دوران آفتی دین قوزغالیب ²
 گاه صبح وصلی هجران ظلمتی دین شام ایل
 گاه قویوندیک ³ غم بیابانیدا سرگردان اولوب
 تاپماغان بیردم ⁴ قرار و کورماکان آرام ایل
 گاه مجنون دیک جنون افراطیدین بیخود بولوب
 خاطریغه یتماکان آغاز ایله انجام ایل
 گاه کثرت وحشتی افراطیدین دیوانه وار
 خلق ارا ظاهر قیلیب هم کفر و هم اسلام ایل

¹ B. adds between verse 1 and 2 the following line :—

گاه یاری غیر بیرله بادۂ عشرت ایچیپ * دم بدم خوناب حسرت ایلاکان آشام ایل

² قوزغالماق = to be perturbed.

³ *quyun* = گردباد, whirl-wind.

⁴ MS. A. reads wrongly هر دم.

بیرم که سراغ ایلار ایدی اغوی نشانی
لعیننی سوروب^۱ بولدی سوزی مختصر آندین

XIV. [*Also in MS. B.*]^۲

مین زارغه سیندیک یفه بیر یار تاپیلماس
سین یارغه مندیک یفه بیر زار تاپیلماس
کوب زار سنگا بولدی گرفتار و لیکن
مندیک یفه بیر زار گرفتار تاپیلماس
عالمدا بیگیت کوب تاپیلور لیک سینگدیک
بیررحم و جفاجوی و دل آزار تاپیلماس
و ده بونی سوز دور که کونگول اسراماغ ایچچرا
حسن اهلی ارا سین^۳ گیدی دلداری تاپیلماس
ایلدین طمع مهر و وفا ایلاما بیرم
چون عالم ارا یار وفادار تاپیلماس

XV.

ای بیخبریم خواه اینان خواه ایفانمه
کودیدی جگریم خواه اینان خواه ایفانمه
گرچه گذرینگ یوق منگا باله که سیندین
یوق تور گذریم خواه اینان خواه ایفانمه
یوز فتنه کوز و زلفونگ ارا چین تاپیلیب تور
ای فتنه گریم خواه اینان خواه ایفانمه

^۱ *sürüp* from *sürmaq*, to stain.

^۲ B. adds between 2 and 3 the following verse:—

یارب منگا طالع بوگشته دورور کیسم * سوگشته بولوب مونچه تیلاب یار تاپیلماس

^۳ MS. A. reads wrongly مین

کونکلموم مرض حرارتیدین مضطرب دورور
یا خود تیلای دور اول لب میگون زلاینی
آرماندا اولدوم آه نی بولغای ایدی اگر
بیر قاتلا کورسام ایردی مبارک جمالینی
وصل احتمالی بولمغانیدین تاپارایدیم
هر لحظه خاطرمدا اولوم احتمالینی
گر بیر بلا مرضدن ایدی زار جسمیه
جانیمغه یوز بلا ایدی تاپمای وصالینی
بس مشکل ایردی بو مرض ایچرا تیریلماکیم^۱
گر سورغالی ییبارماسا ایردی خیالینی
بیرم فراقینگ ایچرا مریض و ملول دور
خوش اول که دفع قیلسه وصالینگ ملالینی

XIII.

کوزوم اوچادور تا کورا آلغای اثر آندین
کونکلم اوسادور^۲ کیم آلا آلغای خبر آندین
وه کیم نظرم اوتروسیدا جلوه گر آیرماس
اول کیم کوتارا آلماس ایدیم بیر نظر آندین
لعلی اوتی گلگون سرشکیم نی قیلور تیز
ظاهرو بولادور قطره خون جگر آندین
بنیاد بلا قیلمادی طوفان سرشکیم
کیم یدر بیلله کوک بولمادی زیر و زبر آندین

^۱ tirilmak = to be alive.^۲ usmaq = to grow in size (croître).

XI.

ای چمن جان آرا سرو خرامان غینام^۱
 عمر گلستانیدا غنجه خندان غینام
 کوزگا مینیی ایلمایان بیر نظری قیلماغان
 کونکلام آلیب بیلماغان دلبر نادان غینام
 هم اوزی یخشی غینه هم کوزی یخشی غینه
 هم سوزی یخشی غینه یار سخی دان غینام
 ای یوزی گل گل غینه وی ساجی سنبل غینه
 قیلما تغافل غینه بولما پشیمان غینام
 ای قدی چابک گینه وی لبی نازک گینه
 وی سوزی اوترک^۲ گینه وعده سی یلغان غینام
 واسطه دولت وصلینگ اگر بولماسا
 محضت هجران ارا چقوسی دور جان غینام

XII. [Also in MS. B.]^۳

دردا که یار سورمادی مین خسته حالینی
 هرگز ایشیتمادیم فرح افزا سوالینی

^۱ In this ode the termination "ghina" or "gina" is a diminutive corresponding to the Persian *cha*; "ghinam" and "ginam" are, of course, this diminutive plus the possessive personal pronoun "am." See my edition of *Mabān'īl-Lughat*, pp. 120, 121.

^۲ *ütrük* = a lie. Zenker under the word اوتروک falls into a curious error. He says L. T. (i.e., *Lughat-i-Turk*) gives فروغ and says consequently that *ütrük* = *Glanz* or splendour.—I presume فروغ is merely a misreading of دروغ

^۳ MS. B. adds between lines 1 and 2 the following verse:—
 ییماری سوار و اندین منفعل اتکین * مین هیچ بیلما-دیم سبب انفعالی-نی
 and between 3 and 4 the following:—

عمر-وم قوباشی بولمه مقارن زوالیغه * یارب که کورمایین قوباشیم نینگ زوالینی

IX.

هر نيچه اى بيوفا وصلينگه لايق بولماسام
 عشق اهلى بولمايين عشقينگدا صادق بولماسام
 قاپمايين سيندين مرادى اعتقاديم بولماسا
 سين منگا بولغيل مخالف گر موافق بولماسام
 عشق عالم قيديدين بولدى خلاصيم غه سبب
 نيتکاي^۱ ايرديم مونچه معنت بديرله عاشق بولماسام
 قوی که بيزم ديك ييواق دين جلوۀ حسنونگ کوراي
 هر نيچه اى بيوفا وصلينگه لايق بولماسام

X. [*Also in MS. B.*]

کورونور گلگون پر اول سرو خرامان باشيدا
 يانماياندور شفق خورشيد تابان باشيدا
 يا طلوع ايتکان قوياشى دور مسيحا اوشنيدا
 يا قنات ياپغان قذروى دور سليمان باشيدا
 قامتى شمع شبستانيم دور و گلگون پرى
 شعله دور گويا شمع شبستان باشيدا
 سانچيدان پر جلوه بير رخشينگه ميدان سارى کيم
 سين كيلورسين ديب کوزوم تورث اولدى ميدان باشيدا
 قد و رفتارينگه کونگوم آنچه ماييل بار کيم
 يوق هواى جلوۀ سرو خرامان باشيدا
 کم ايماس بيزم خيال شعر بيزم باشيددين
 کورگالي شعرينى اول شاه سخن دان باشيدا

¹ *nitkai*, contraction of *né itkai* + *irdim* = what could I have done?

یوقتـورور بالله ملالینگ ایشیتورگا طاقیتیم
 ییتماسون ناگه ملال آنکیز افغانیم سنگا
 تاسیفی بی تاب ایشیتیم بس پریشان حالِ مین
 وه که ظاهر بولمادی حالِ پریشانیم سنگا
 هر جفا بولسه مین بی تاب غه بولسون نصیب
 یوقتورور تابِ جفا خورشیدِ تابانیم سنگا
 لبلارینگ وصفیدا بیرم شعردور آبِ حیات
 صحتی بیرسون آلهی آبِ حیوانیم سنگا

VIII. [*Also in MS. B.*]

یار دردی جانِ بیماریمدا بولغای کاشکی
 جسمی آزاری تنِ زاریمدا بولغای کاشکی
 گل یوزین کورگونجه رنجِ آسیبدین بی تاب رنگ
 یوز قیکن بو چشمِ خونباریمدا بولغای کاشکی
 زحمتی کیم اونددا دور کاش اول منگا بولغای نصیب
 صحتی کیم میندا دور یاریمدا بولغای کاشکی
 لعل جان بخششی نی بیر تبخاله مجروح اینکوچه
 یوز جراحت جانِ افکاریمدا بولغای کاشکی
 اندا بولغان درد بولغای میندا لیکن درد عشق
 اندکی یارِ جفاکاریمدا بولغای کاشکی
 بیرم اول آی نینگ هر آزاری حیاتی دور منگا
 تا تیریک مین بندِ آزاریمدا بولغای کاشکی

بیوما طبع لطیفیغه ملالی بولماسون
سوز اوزاتما قیل دعای دولتیغه اختصار
تا جهان بولغای الهی شادایغ بیرله بولوب
تفکری دین بیتکای آنکا هر لحظه فیض بیشمار

VI.

یفه کوزی غمیدین ناتوان دورور کونگلوم
رفیق و همدم آه و فغان دورور کونگلوم
اگرچه جزم ایماس وعده غه وفا قیلوری
وفاغه وعده قیلور دین خوشان دورور کونگلوم
نوا چو تاپمادی عشاق ایچره مجنون غه
جنون مقامیده هم داستان دورور کونگلوم
ییلان کیمی چاقیب ایپ دیک همیشه تیل لاری دین
رقیب دیو صفت دین گزان دورور کونگلوم
ترحم ایله که بیرم دیک ایل صفت کوپدین
سفی تیلاپ نیچه بیخان و مان دورور کونگلوم

VII. [*Also in MS. B.*] ¹

ییتماسون آسیب تپ سرو خرامانیم سڭا
ایسماسون باد خزان گلبرگ خندانیم سڭا
باشینکا اویرولسا ^۲ جان نا توانیم نی عجب
چون تیلایدور صدقه بولماق ناتوان جانیم سڭا

¹ B adds between lines 4 and 5 the following verse:—

یوق سڭا خوشلوق تیریک لیک دین نی دل خوش لوق سڭا
تابشورای ایمه دی حزین حانیم نی جانانیم سڭا

² اویرولماک pronounced *üyürülmek* from an old Turkish work *avirmek*, to turn = to revolve around.

هم قویاش بیرله شفق هم تون ارا توغمیش سهیل
 کورونور بیـر آندا کورساتـگـاـج اوزین اول شهسوار
 هم سعادت برجیـدا تابندـه ماه و مشـتری
 هم بولوت دین آفتابی دور که بولمیش آشکار
 اوشبو شکل و شیوه بیرله چابکـوم^۱ میدان ارا
 جلوه قیلغاچ باردی ایلکیمـدین عفان اختیار
 ایستما صبر و قراری همنشین مین زاردین
 کیم مذکا عشق ایلکیدین نی صبر قالدی نی قرار
 یوقـتـورـور عشاق ارا مین بی نوا دیک بیدلی
 چون میغینگ یاریم کیدی عالمدا کیم نیغک یاری بار
 دلبری نوشین لبی سیمین تفی سنگین دلی
 نازنینی مه جبینی سرو قدی گلـعدار
 کیم دورور اولکیم مین مسکین کدایی مین ایننگ
 شهریار کام بخش کامیاب و کامگار
 خسرو عادل همایون اول شه عادل که دهر
 بارچه عالمـدین اینـنگ آتیغه ایـلار افتـخار
 شاه جمجاه و سکندر حشمت و قیصر شکوه
 خسرو رستم دل و سلطان خاقان اقتدار
 اول که کیفیتنی انگلاب لذت گفتار دین
 مست لا یعقل بولور سوزلاردا عقل هوشیار
 توشگالی کوز روزنی دین اول قویاش نیغک پرتوی
 رقص ایتار کونگـلوم هوای مهربین ایلاب فـره وار

IV. [Also in MS. B.]¹

ای خاک آستانینگ اولوب مجمع^{۶۶} رسل
 جمع رسلغه مهر رخونگ هادی سبل^{۶۶}
 سیندین تاپدب سعادت کونین الغ کیدچیک
 ای لطف بیره باعث ایجاد جزو و کل
 یوقتور قدیگچه روضه رضواندا تازه سرو
 انداق که دهر باغیدا یوزونگچه تازه گل
 سیندیک جهاندا بولغالی تولید کاینات
 توغمایدور امهات اناسی بیر انا اوغول
 تاپماق محال پرتو مهرینگ بیله شرف
 مرات حق نماسینی صاف ایتمایین^۲ کونگول
 عاجز دورور کمال صفاتینگدا کل عقل
 قاصر دورور صفات کمالینگدا عقل کل
 ای خواجه ایلا بیر نظر مرحمت که بار
 بیرم کمینه قولارینگا کمینه قول

V.

حاشیه گلگون قراتاجینگدا لعل آبدار
 شمع بیره شعله همدم دود ایله همره شرار

¹ MS. B. adds between lines 4 and 5 the following verse:—

ناقنغه رنگ مهره خورشید ایور ایلی
 اول رنگ بولغای اطلس افلاک بولسه جل

² MS. ایمایین

سرکشته بولوب عالم ارا تاپمادینگ آرام
تا بار سنگا بیرام ییگیت یار محمد

III. [Also in MS. B.]

چون ایلاماس وفا کیشیگا دهر بی ثبات
خوش رازی که ایلادی قطع تعلقات
چوگان عقل و گوی فراست انیزگ دورور
عالمدا یخششی لیغ بیله هر کیم چیقارسه آت
غم اوقلاری یمین و یساریمغه سانجلیب
ایلدین اوچوب چیقارغه ناپیب مین عجب قذات
ای قادر کریم و یا حی ذوالجلال
کیم بار مطیع امریگا ذرات کایذات
حمدینگ توکانماگی بیتیبان بولسه^۱ تا ابد
اشجار خامه بحر مداد و فلک دوات
تونکون ثنا و حمدینگا ذاکر دورور یقین
زهاد خانقاه ایله رهبان سومنات
بر گشته لارغه قهریگ اولوب موجب عذاب
سرگشته لارغه لطفونگ ایرور باعث نجات
بیرم که کونگلی قفل دورور جهل زنگیدین
یارب که فتح ایلکی بیله قفلینی اوشات^۲
مقصود وصل دور انکا هجران بلاسیدین
قوتغاریل^۳ انی یتگورویان مقصدیغه پات

^۱ MS. A. reads پسیدانولسه

^۲ اوشانمق = to break open.

^۳ قوتغارمق = to deliver.

نوشین لبیدین روح فزا بادۂ رنگین
 رنگین یوزیدین جلوه نما لاله حمرا
 هم باشیم اول سرو سالیب سایه رحمت
 هم کونگومه اول مشک بولوب مایه سودا
 بیرو صفت اول شه لَوَلَاک دگیل کیم^۱
 مهری یوزیدین خلق قیلیب خالق اشیا
 هم مظهر اشیا دور و هم مظهر اسما
 هم مقصد اقصی دور و هم مطلب اعلی

II.

خوش قد و خوش اندام ییگیت^۲ یار محمد
 دلداری و دل آرام ییگیت یار محمد
 مذهب دایری ایل بیله بیرو طور چیقیشقان
 مشربدا می آشام ییگیت یار محمد
 اوز کامی بیله قان توکار ایل کامنی بیرومای
 خوبلار ارا خود کام ییگیت یار محمد
 گل اسلامای و گلبنی کورمای چو کورندی
 گل بوی و گل اندام ییگیت یار محمد
 هم طره سی دور پر شکن اول نوع که سنبیل
 هم چهره سی گلفام ییگیت یار محمد

^۱ MS. points wrongly کنم

^۲ MS. points throughout بیگیت. The correct reading must be ییگیت, which is equivalent to the Persian جوان. This poem is apparently addressed to a friend of the poet's, named Yâr Muhammad.

مستغرق بحر کرمینگ خسرو [و] درویش
 پرورده خوان نعمینگ پشه و عنقا
 بیرم دیمه توحید دیبان جانیکا مفت
 المنة لله تبارک و تعالی
 بیر غره غرا بیله مین غره که ناگه

یاروتی کوزومنی ینه بیر مطلع غرا
 کونگوم داغی داغی بیله اول نرگس شهلا
 آسودا^۱ سویدا دور و آهودا هویدا
 هم قامتی منظور قیلیب سدره و طوبی
 هم عارض پر نور قیلیب مکه و بطحا
 هم جلوه دا رخشیغه فلک منزل اسفل
 هم رتبه دا قدریغه دنی پاینده^۲ ادنی^۳
 شاهي دور و خیل وحشمي فوج ملایک
 ماهی دور و خاک قدمی اوج ثریا
 مهری یوزیدین نور کوروب دیدنه یعقوب
 شوقی^۳ سوزیدین طور بولوب منزل موسی
 فقری یولیدا خاک بولوب ملک اسلیمان
 لعل غمیدا چاک بولوب جیب مسیحا
 هم گل یوزیدین پرده گشا غنچه خندان
 هم یوز گلیدین نغمه سرا بلبل شیدا

^۱ آسودا locative of آسو, another form of آس = the ermine.

^۲ The MS. reads اوبی, which must be the copyist's error for ادنی

^۳ MS. reads سوقی

THE TURKI DIVAN.

I.

ای فتنه‌دا مستانه کوزونگ مظهر اشیا
 کونديک باري ذرات جهان عینیدا پیدا
 امطار دا هر قطره کوزی حسونگا ناظر
 اشجاردا هر برگ تیلی حمدینگا گویا
 کون چهره سے مهرینک یوزیدین بولدی مغور
 تون طره‌سی قهرینک ییلیدین کیلدی مطرا
 بلبل بولوبان گل کیبی رخسارینگا واله
 پروانه بولوب شمع صفت حسونگا شیدا
 زندانه قدینک جلوه‌سیدین فتنه‌دا وامق
 مستانه کوزونگ عشوه‌سیدین غمزده عذرا
 اول لعل شکر خابيله مفتون سنا شیرین
 اول حسن دلارا ییله معجون سنا لایلا
 جویان وصالینک کیلیبان سرو خرامان
 حیران جمالینک بولوبان نرکس شهلا
 بیرنشاء لبینک جرعه‌سیدین باده گلگون
 بیر لعه یوزونک پرتویدین لاله حمرا
 بلبل تیلی تیل بلبلای دیک وصفینکا ناطق
 نرگس کوزی کوز نرگسی دیک عینینکا بینا
 ییروک ارا عین کرمینک ایلا دی روشن
 که ذره و خورشید گهی قطره و دریا

بی موی تو شام قدر و ابرو مه عید وی چشم بد از رخ نکوی تو بعید
هر چند بود کلّ جدید لذّه خوش نیست تو صحبت یاران جدید

ای رفته ز یاد من فراموشی تو وی گشته فراموش وفا کوشی تو
صد مرتبه راضیم بکوری و کری از دیدن و استماع سرگوشی تو

گر در طلب معرفت خویش شوی
باید که شب و روز یک اندیش شوی
درویش مکمل اهل طلب
درویش طلب باش که درویش شوی

رخسار تو مرآت صفا خواهم دید در وی همه انوار صفا خواهم دید
امروز هوا ابر و تو چون خورشیدی آیا بچه تدبیر ترا خواهم دید

ای مخزن اسرار الهی دل تو وی مهبط انوار دل قابل تو
چون مردم دیده جهان بین بادا در دیده اعیان جهان منزل تو

ای واقف راز آسمان دل تو وی کاشف اسرار نهانی دل تو
با سوخته تشنه لبی رحم که هست سرچشمه آب زندگانی دل تو

ای چرخ برین بگوهرت گشته صدف در بندگی تو بادشاهان زده صف
ما را شرف از لباس پوشیده تست آنرا که مشرفش نکردی چه شرف

در شهر اگرچه کوی و بازار خوشست
اشجار مفرح است و انهار خوشست
چون یوم خمیس است و هوائی است لطیف
امروز طواف پیر انصار خوشست

ای قبله عاشقان شیدا در تو صد روح فدای لعل جان پرور تو
آن شمع منوری که ارواح قدس کردند چو پروانه بگود سر تو

ای در دلم از هر خم زلفت بندی هر بندی را بجان من پیوندی
در هرچه نظر کنیم مانند تو نیست مانند تو کس ندیده بی ماندی

ارباب فضا بلند و پست ایشانند
از جام بقا مدام مست ایشانند
در معرض نیستی است هر چیز که هست
هست ایشانند^۱ و هرچه هست ایشانند

از خمر طلب نشاء هر امر که هست
جز خمر طلب نیست چه هشیار و چه مست
گر واسطه سرشت ما خمر نبود
خمرت چرا گفت خدا روز است

جمعی به معارف حقایق مشهور جمعی ز سرکوی حقیقت بس دور
جمعی دگر از هر دو جهان کرده نفور هر طایفه را نوع دگر کرده ظهور

---

¹ Badaoni gives—

میدان یقین که هرچه هست ایشانند

عبید نقش بـغـدی آنکه دایم   بیداران ساکن کوی لوندیست
پدر نقاش و مادر نقش بندیست   بدو معنی عبید نقش بندیست

رباعیات

ای آنکه انیس خاطر محزون   چون طبع لطیف خویشتن موزنی
ای یاد تو من نیم زمانی هرگز   آیا تو بیداد من محزون چونی

ای آنکه بذات سایه بیچونی   از هرچه ترا وصف کنم افزونی
چون میدانی که بی تو چون میگردد   چون میپرسی که در فراقم چونی

ای یار لطیف طبع پاکیزه سیر   وی عمده اهل عشق و ارباب نظر
چون از رخ من نور حضوری طلبی   می آرمت از تیرگی هجر بدر

ای خسرو پاک طبع پاکیزه گهر   وی پاک نظر ترین ارباب نظر
از روی خودم نور حضوری بنما   تا آردم از تیرگی هجر بدر

ای کوی تو کعبه سعادت ما را   وی روی تو قبله عبادت ما را
خوش آنکه بجذبۀ عنایت سازی   وارسته ز قید رسم و عادت ما را

ای واقف اسرار نهان همه کس   وی در همه حال رازدان همه کس
ای فکر تو بر سر زبان همه کس   وی نام خوش تو حرز جان همه کس

زهی ذاتی که می بینم جهانی بتو راجع ز اطراف و جوانب
تو در حفظ مراتب بی نظیری چه داند غیر تو حفظ مراتب
نظیرت گر نویسد کاتب دهر نماید از قبیل سهو کاتب
بود پرورده لطف عمیمت خلائق خواه حاضر خواه غایب
مغاصب گرچه افزون بود ازین پیش ترا از جمله اعیان و اقارب
فزود اکنون بالطف الهی مناصب بر مناصب بر مناصب
مبارک بر مبارک بر مبارک مناسب بر مناسب بر مناسب

ای خواجه که از پی جاه و جلال خویش
بر مال بیوها و یتیمان کنی طمع
تَاعَزْ مَنْ قَنَعَ شَدَّهٔ نَقْشِ نَکِیْنِ تَرَا
دارند اهل فقر ز دست تو صد جزع
عزتو چون ز خواری اهل قناعتست
آن به که نبودت بنگین عَزَّ مَنْ قَنَعَ

شه مهوشان میر دلخوش که آمد دل من ز رویش چو مویش مشوش
چو از فطرت پاک و حسن عقیده بدرویشی اخلاص خود یافت بیغش
بصد دلخوشی کرد باشاه بیعت پی بیعتش گشت تاریخ دلخوش

گر تو خواهی که بمطلوب رسی یار عزیز
ساده بین باده بنوش و لب محبوب بنوش
ورنه تو نیز برو بر سر سجاده نشین
عُرس کن قرص بزن بانگ بر آور چو خروس

آنچنان کز روی بد دوست چشمان خوست
 باد یارب چشم بد از روی نیکوی تو دور

مقطعات

ایا رفیع مکانی که باز همت تو
 فراز کفره عرش آشیان دارد
 تو آن شهی که ز دل منت دعای ترا
 بجان خویش نهد هر کسی که جان دارد
 فدای نظم تو هر لؤلؤئی که بحر دهد
 نثار نثر تو هر گوهری که کان دارد
 مواکبت طرب و عیش هم رکاب آرد
 مواکبت ظفر و فتح هم عنان دارد
 غبار کوی تو شد توتیا و دیده من
 امیدواری ازین خاک آستان دارد
 بچشم اهل صفا روشن است چون فانوس
 کسی که ظاهرش از باطنش نشان دارد
 به پیش نور ضمیرت چو غنچه لاله
 چگونه داغ دل خویش را نهان دارد
 همیشه تا فرح امن و حزن حادثه است
 خدایت از همه احداث در امان دارد
 زبان بشکر تو بیرم چگونه بکشاید
 اگر چو سوسن آزاده صد زبان دارد

ما داغ عشق بر دل شیدا نهاده ایم
دیوانه وار روی به صحرا نهاده ایم

در دیده بجز نقش خیال تو نه بینم
آن روز مبادا که جمال تو نه بینم

عمیست که جان در شکن موی تو دارم
دل در گره جعد سمن بوی تو دارم

بیدل و دیوانه ام در گوشه ویرانه
کرده ام پیدا برای خود ملامت خانه

دارم چنان امید که قیوم لا یزال
بار دگر نصیب کند دولت وصال

تیر تو ساخت مردم چشم مرا نشان
تا بنگرم بچشم تو پنهان ز مردمان

بخیاال قد و بالای تو ای تازه نهال
نه چنان زار و ضعیفم که درایم بخیاال

از وصل گلم خاطر محزون نکشاید
گلرا چه کنم آرزوی روی تو دارم

بگلشن هر طرف کان سرو گلخسار میگردد
دو چشمم از برای دیدن او چار میگردد

گشته در صحرای رسوائی علم چون گرد باد
عاقبت سر در بیابان عدم خواهم نهاد

وصل حبیب و دیدن روی رقیب را
میخواهم از خدا و نمیخواهم از خدا

شیوه فتنه ز چشم سیهش معلوم است
گوشه فتنه گری از نگهش معلوم است

تا چند نظر جانب اغیار توان کرد
در هر نظر آزار من زار توان کرد

در عشق نکویان دم بیغم نتوان زد
خونابه توان خورد ولی دم نتوان زد

تا سرو شد بگلشن ایام سرفراز
جز بر قد توراست نیامد قبای ناز

ای ز خورشید رخت عالم پراز نور حضور
ماه رخسار تو چون خورشید در عین ظهور

آباد شد از لطف تو صد خاطر ویران
 ویرانه ما بود که آباد نکردی
 بریاد تو صد بار کنم ناله و فریاد
 فریاد که یکبار مرا یاد نکردی
 آن لحظه که بختم بوصول تو رساند
 فریاد بر آرم که چه بیداد نکردی
 ای کرده فراموش ز غمخواری بیزم
 حرفی نفوشتی دل ما شاد نکردی

ای روشنی دیده خونبار فلانی ای خرمی خاطر افکار فلانی
 بیطاقتم از درد جدائی چکنم آه با صبر کم و محنت بسیار فلانی
 شبها بدرت زاری من بیجهتی نیست غافل مشواز حال من زار فلانی
 بیمارم و افتاده براهت گذری کن سوی من افتاده بیمار فلانی
 بیزم ز دل زار گرفتار بلا شد رحمی بدل زار گرفتار فلانی

فردیات

ای که بی رویت زمانی آرمیدن مشکست
 واه که نادیدن ترا دشوار و دیدن مشکست

هست ذرات جهان آئینه طلعت دوست
 هر کجا میزگرم در نظرم طلعت اوست

برخیز و برون آی ازین تفرقه بیرم
تا چند میان غم و آزارا نشینی

اگر با دردمندان یار باشی	ز باغ عمر برخوردار باشی
ترا ای تازه گل نبود مناسب	که دیگر همنشین خار باشی
بیاران موافق باش همدم	چرا باید که با اغیار باشی
حسن لطف و احسانت عجب نیست	که مارا مونس و غمخوار باشی
دوای سیئه مجروح کردی	انیس خاطر افکار باشی
ازین خوشتر خیالی نیست بیرم	که دایم در خیال یار باشی

ای گل از بزم وصال دور بودن تا بکی
وز تماشای رخت مهجور بودن تا بکی
شهرتی دارد که در پیشست قبولی داشتیم
این زمان مردودیم مشهور بودن تا بکی
دردمندی بهر یک نظاره سرگردان ز دور
بیش بیدردی ترا منظور بودن تا بکی
این که دلها را بدلها راه میگویند هست
بغده را محزون ترا مسرور بودن تا بکی
ای ز رویت دیده‌های مردمانرا روشنی
دیده بیرم ز تو بی نور بودن تا بکی

حرفی نفوشتی دل ما شاد نکردی
ما را بزبان قلمی یاد نکردی

علم و ادب از حلقه اهل نظر آموز حیفست که در دایرهٔ چهل نشینی
بیرم چو جوانی همه در کاهلیت رفت سودی نکند این چله که در کهل نشینی

ای که سر تا بقدم صورت جانی داری
قرب جانی بمن و بعد مکانی داری
آیت غایت خوبیست که در صفحهٔ ناز
زیر یکحرف دو مد راز نهانی داری
پیش روی تو عزیزان جهانند غلام
خویش را از چه سبب یوسف ثانی داری
بلبلانامهٔ سوسن چو کشودی بر گل
عرض کن آنچه سخنهای زبانی داری
بیرما بندهٔ آن خسرو خوبان شده
گرچه از شاه جهان رتبهٔ خانی داری

هر لحظه روی پهلوی اغیار نشینی
یکدم چه شود پیش من زار نشینی
مد گل شگفت ای گل نو خواسته هر سو
یکدم که بهم صحبتی خار نشینی
مد بار روی جانب اغیار چه باشد
گر پیش من سوخته یکبار نشینی
آلوده نخواهم که شود دامن پاکت
حیفست که در دیدهٔ خونبار نشینی

کیم من از غم زلف نگاری   سیه روزی پریشان روزگاری
 اسیری دردمندی بی نصیبی   فقری بی کسی بی اعتباری
 ز قید عزت هستی خلاصی   بخاک نیستی افتاده خواری
 بیزار ملامت درمیانی   ز ارباب سلامت بر کناری
 عنان اختیار از دست داده   ز دست عاشقی بی اختیاری
 گرفتار دل دیوانه خویش   ز سودای سر زلف نگاری
 برین در چند کوبی کیست بیزم   غریبی نامردی خاکساری

با رقیبان ستمگر آشنائی میکنی
 وز غریبان بلا پرور جدائی میکنی
 از سگان خویشتن بیگانه میسازی مرا
 این که باهر کس خیال آشنائی میکنی
 هست از تاثیر تدبیر بد آموزان تو
 از تو نبود ایی که میل بیوفائی میکنی
 در نهانی باده می نوشی بیاران دگر
 پیش ما اظهار زهد و پارسائی میکنی
 بیروما در ملک صورت بادشاهی نیست خوش
 خوش بود گرد دره معنی گدائی میکنی

خوش آنکه بما بار دگر بهل نشینی   سختی ز میان دور کنی سهل نشینی
 بهل آمده و بهلا و حریفان دگورا   بهلا و که تا در بر ما بنشیني
 باما بنشین جان کسی کاهل و فائیم   سهلست که با مردم نا اهل نشینی

تا بآخر آشنای خویش دانستم ترا
 نیک چون کردم نظر بیگانه من بوده
 گفتم از عشقت بوسوائی شدم افسانه
 گفت بیوم شکر کن افسانه من بوده

شدی یارم و لیکن شیوه یاری نمیدانی
 دلم بردی ولی آئین دلداری نمیدانی
 ترا زان از گرفتاران محنت نیست پروائی
 که هرگز محنت و درد گرفتاری نمیدانی
 ز تو بر خوی من آئین دلجوئی نمی آمد
 که میدانم بجز رسم دل آزاری نمیدانی
 هزاران خوبرو هر سو اسیر خویشتن داری
 ولی هرگز طریق خویشتن داری نمیدانی
 بعرض حال خود بد نیست گفتار تو ای بیوم
 اگر مثل حریفان خوب گفتاری نمیدانی

دلا گر غم دلستانی نداری	اگر خضر و قتی که جانی نداری
اگر سینهات لاله سان چاک نبود	ز داغ محبت نشانی نداری
ندانی باسرار خوبی رسیدن	اگر عشق زببان جوانی نداری
نداری ز سهم سعادت نشانی	اگر میل ابرو کمائی نداری
دلا گشت مشهور اسرار عشقت	ازین خوبتر داستانی نداری
چه شد حالت ای بلبل زار کامشب	چو شبهای دیگر فغانی نداری
به بیوم نظر کن که در ملک معفی	چنین عاشق نکته دانی نداری

عمر از پی نگاه تو خواهند مردمان من جان خویش میدهم از بهریک نگاه
بیرم که در وفا ز سگان کمین تست او را بخوان بسوی خود از لطف گاهگاه

تا عکس خط و لعل تو در جام فتاده
بر عکس هلال و شفق و شام فتاده
غلطیدن آن چشم سیه در خم مژگان
چون آهوی مستی است که در دام فتاده
در نفی قد و زلف بتان زلف و قد او
پیوسته بهم چون الف و لام فتاده
تا کفر خط از مصحف روی تو برآمد
بس فتنه که در حلقه اسلام فتاده
ایام پریشانی من از شب زلفت
در رنگ پریشانی ایام فتاده
نام درع و زهد مگیرید که بیرم
بی قید و خرابی و بدنام فتاده

ای که در کوی وفا جانانه من بود
همدم و همصحبت و همخانه من بود
چون بر پی پیش نظر هر که ظاهر گشته
وحشت افزای دل دیوانه من بود
خانه در خلوت سرای سینّه من کرد
همچو کنجی ساکن ویرانه من بود
که من از روی محبت بوده ام در خانه ات
که تو از راه وفا در خانه من بود

من کیستم عنان دل از دست داد؛ از دست دل برای غم از پا افتاد؛
دیوانه وار در کمر و کوه کشته بی اختیار سر به بیابان نهاد؛
هم چشم جان بصورت جانان کشود؛ هم خون دل ز دیده گریان کشاد؛
نا دیده غیر دید؛ غم دیده ساغری ناخورده بعد خون دل ریش باد؛
گاهی چو شمع ز آتش دل در گرفته که چون فتیله در دل آتش فتاد؛
هم خارها بدیده پر خون شکسته هم داغها بسینه محزون نهاد؛
بیرم ز فکر اندک و بسیار فارغیم هرگز نگفته ایم کمی یا زیاده

داغی که بران لعل ز بتخاله نشسته
زخمی است که بر برگ گل از ژاله نشسته
از سوز غم عشق سویدای دل من
چون داغ سیاهی است که بر لاله نشسته
گرد کمر آورده مگر صحبت سیمین
یا ماه شب چارده در هاله نشسته
آن خال سیه بر طرف آهوی چشمش
چون هندوی میاد بدنباله نشسته
بیرم که خموشست جدا زان گل رخسار
چون بلبل زاریست که از ناله نشسته

جسم لطیف او ته پیراهن سیاه باشد میان ابر سیه روشنی ماه
آن مه نمود رخ ز گریبان پیرهن یا سر کشیده یوسف مصری ز قعر چاه
دیدم فروغ آن بدن از پیرهن بلی طالع نمود روز سفید از شب سیاه
مه با تو مشتبه نشود آفتاب هم چون نیست در کمال جمال تو اشتباه

چون بر بدن تقرب یکتائی تو دید
در پرده سوخت مردمک دیدهای من
بیرم که چشم خویش بیکتائی تو دوخت
از دل کشید رشته جان بهر دوختن

چو گرد باد روم سویی آستانه او باین بهانه بگردم بگرد خانه او
بآن امید که روزی گذر کند بسرم هزار سال نهم سر بر آستانه او
بگرد خانه او در دمی که خاک شوم کفید خاک مرا هم بگرد خانه او
چنان زبانه زد از سوز سینه آتش دل که سوخت خرمن عمرم بیک زبانه او
کبوتر حرمش گر شود حواله من بچشم خویش کفم فکر آب و دانه او
جوانهایش که بر گرد او همی گردند به از هزار جوانست هر جوانه او
ز سوز سینه چو بیرم سخن گفت پیدا است نشان داغ دل از حرف عاشقانه او

همیشه درد و ملامت کشیده ام از تو
بلا و محنت بسیار دیده ام از تو
رسیده است بسی نامرادم ز رقیب
اگر دمی بمرادی رسیده ام از تو
بهار حسن و جمالی ولی چه سود که من
بعمر خود گل وصلی نچیده ام از تو
وفا و مهر تو هرگز نمیروم ز دلم
اگرچه مهر و وفائی ندیده ام از تو
ز بزم عیش و فراغت رمیده چون بیرم
بکنج محنت و غم آرمیده ام از تو

جمعت دلم در خم آن طره شبرنگ دل گم شود آری بشب تار پریشان
 در باغ پریشانیم از نکبت گل نیست شد بوی تو در ساحت گلزار پریشان
 کم نیست پریشانیم از جان گرفتار بسیار گرفتارم و بسیار پریشان
 تا چند پریشانی گفتار تو بیرم خوش نیست ترا این همه گفتار پریشان

ای برده اعتدال ز قدت نهال حسن
 از لطف قامت تو بود اعتدال حسن
 خورشید را زوال بود در حد کمال
 خورشید بی زوال توئی در کمال حسن
 چون حسن ز آفتاب جمالت کمال یافت
 یارب مباد تا بقیامت زوال حسن
 از مطلع وصال تو فیروز روز عشق
 وز مصحف جمال تو فرخنده فال حسن
 ای من غلام دیده وری کز کمال دید
 بیند کمال حسن ازل در جمال حسن
 بیرم مکن تخیل فرزانی دگر
 دیوانگی خوشست چو کردی خیال حسن

یکتائی سفید لطیف تو بر بدن
 مانند شبی است که افتاده بر سمن
 یکتائی و کشاده بران تار کاکلت
 چون سنبلی است و شده بر روی نسترن
 یکتائی و درون وی آن چشم نازنین
 جان در میان پرده دل ساخته وطن

عمریست که در جان غم سودای تو دارم
 دل در خم گیسوی سمن سای تو دارم
 فردای قیامت که سر از خاک برآرم
 چون لاله بدل داغ تمغای تو دارم
 نقد دل و جان گر طلبی از سر اخلاص
 بالای دو دیده بده پای تو دارم
 گفتم ز چه پروای من زارنداری
 در خنده شد و گفت چه پروای تو دارم
 از سرو و صنوبر نکشاید دل بیرم
 زانو که هوای قد و بالای تو دارم

بروی او گناهی جز نگاه خود نمیدانم
 نمیدانم چه بد کردم گناه خود نمیدانم
 چه میسوزی بتاب قهرم ای خورشید مه رویان
 که غیر از سایه لطفت پناه خود نمیدانم
 خریداری بعشقت غیر جان خود نمی دانم
 هواداری بکویت غیر آه خود نمی دانم
 امیدم از تو بسیارست شاه من چو میدانی
 که جز خاک درت امیدگاه خود نمی دانم
 گنه گارم به پیش یار بیرم لیک بر رویش
 گناهی جز نگاه گاه گاه خود نمی دانم

از باد شد آن طره طرار پریشان یا شد بهوا نافع نازار پریشان
 در سایه شب جمع شود پرتو خورشید هر که شود از کاکل او تار پریشان

هرگز نكفم گرمي عشق تو فراموش
 پيوسته بدل داغ تمناي تو گردم
 بيدم رخ زيباي تو ز آئينه عالم
 هر سو كه بگردم بتماشاي تو گردم
 روم از طرف روي دلاراي تو بينم
 همد از هوس زلف چلبيداي تو گردم
 چون سرمه برد گرد كف پاي تو بيرم
 گر دولت آن نيست كه همپاي تو گردم

عمر يست مبتلاي بلاي تو بوده ام رسواي عالمي ز براي تو بوده ام
 پيوسته در كمند بلاي تو ام اسير تا بوده ام اسير بلاي تو بوده ام
 هر سو كه رفته ام بهواي تو رفته ام هر جا كه بوده ام برضاي تو بوده ام
 هرگز خلاف راي تو كاري نكرده ام تا بوده ام موافق راي تو بوده ام
 معجون عشق جنگله موي تو گشته ام مفتون زلف غاليه ساي تو بوده ام
 گفتم چرا به مجلس اغيار بوده خنديد و گفت بهر جفاي تو بوده ام
 بيرم فناي خود بدعا خواست بهر تو يعني كه در دعاي بقاي تو بوده ام

نگارا بغير تو ياري ندارم بجز فكر وصل تو كاري ندارم
 چنان اختيار وفاي تو كردم كه ديگر بخود اختياري ندارم
 ز عشقت مرا اختيار تمامست اگر پيش تو اعتباري ندارم
 ز بدنامي تست اندیشه ورنه ز رسوائي خویش عاري ندارم
 اگر از تو پرسند تعظيم بيرم بگو مثل او خاكساري ندارم

در دل خیال نازک دل دوز آن نهال   منزل گرفته همچو الف در میان دال
 یارب چه پیکری تو که صورت نگار عقل   صورت ندیده چون تو در آئینه خیال
 سروی چون تو ز گلشن ایام برنخاست   از فرق تا قدم همه در حد اعتدال
 در حلق تشنه ام دم آن تیغ آبدار   خوشتر بود ز چاشنی شربت زلال
 بیوم کمال فهم حسن نجسیت خامشی   با آنکه در سخن گذرد از حسن کمال

گر بر آرم شعله از دل دهان میسوزدم
 در نهان دارم درون سینه جان میسوزدم
 فی المثل گویا زبان من سخن گو اخگریست
 بس که شرح آتش عشقت زبان میسوزدم
 از وجودم مانده مشقت استخوانی و هفوز
 داغ هجران تو مغز استخوان میسوزدم
 روز و شب از دود آه و آتش دل روشنست
 ای من که عشقت آشکارا و نهان میسوزدم
 بی‌رما آن بلبل بیخان و مانم در فراق
 کز دل پر سوز هر شب آشیان میسوزدم

پیش آی که قربان سراپای تو گردم
 بگذار که گرد قد و بالای تو گردم
 مفتون لب لعل شکرخای تو باشم
 مجنون سرزلف سمن سای تو گردم
 گردی شوم و زیر قدمهای تو افتم
 هر جا که روی خاک کف پای تو گردم

محنت زده درد فراقم عجیبی نیست   گر مرتکب ناله و افغان شده ام باز
 بیروم سرو سامان مطلب از من مجنون   کز عشق بتی بی سرو سامان شده ام باز

ای همه فتنه دوران ز قدم تا کاکل
 لیک در فتنه گری از همه بالا کاکل
 زان دو لب یک سخنم گوی که روز دوسه را
 یا تمنای قدت میکشدم یا کاکل
 کشور جان مرا تاخته پنهان قامت
 راز پنهان مرا ساخته پیدا کاکل
 کاکل بافته اش را الفی یافته ام
 زان سبب کرده بجانم چو الف جا کاکل
 کاکل و حلقه زلفش که بود صورت آه
 بهمین آه مرا ساخته رسوا کاکل
 گره کاکل ازان باز کشائی که ترا
 جمع گردد ز پریشانی دلها کاکل
 صد گره در دل ازان کاکل پیچان دارم
 نکشاید دل من تا نکند وا کاکل
 که شود بر سر من باعث غوغا قامت
 که بود در دل من مایه سودا کاکل
 بیروما تازه کند مشک مکرر دل و جان
 زان بذرار کنم دمبدم انشا کاکل

بیرم بده رضا بقضائی که رفته است

چون کارها خلاف مقدر نمیشود

گردد آن کاکل اگر باد صبا میگردد سبب تفرقه خاطر ما میگردد
هر نفس گردد سر کاکل او گشته صبا همه اسباب پریشانی ما میگردد
خاک بر سر کف از غم شده در آتش و آب که بگردد سر او باد چرا میگردد
تالیش از دل پر خون رگ جان باز کشاد خون گرفته دل من گردد بلا میگردد
بیرم از کاکلش آویخته موئی بخیال همه جا سایه مثالش ز قفا میگردد

پیک صبا پیام مرا پیش یار بر شرح غمی ز من بسوی غمگسار بر
این چشم همچو کاه مرا از ره کرم بردار ازین دیار و سوی آن دیار بر
آنکه پی نظاره بیگاه و گاه او با کاه گل پیام سرویش بکار بر
حلوای خوان چرب زبانان هند را این قند پارسی ز سوی قند هار بر
خود را به بیقراری دل داده ام قرار با آن قرارگاه دلم این قرار بر
دارم هزار داد ز بیداد روزگار از راه لطف بر در او زینهار بر
ای نامه بر ز نامه شوقم میپیچ سر این نامه را ز من بر آن نامدار بر
از روی درد شرح غمی کرده ام رقم حرف دوئی ز خامه من یادگار بر
بیرم ز باغ چرخ مجو میوه مراد چون کس نخورد از فلک بی مدار بر

سودا زده و بی سرو سامان شده ام باز آشفته و بد حال پریشان شده ام باز
نا یافته از شادی وصل تو حضوری دردا که اسیر غم هجران شده ام باز
ناکرده تحمل غم خود کرده ام اظهار از کرده و نا کرده پشیمان شده ام باز

راز در غنچه شیرین سخفش پنهانست
 ناز در طره عذیر شکش معلوم است
 با خرام قد رعنائی تو در گلشن ناز
 جلوه سرور و هوای چمنش معلوم است
 بیروم از آتش دل سوزد و روشن نکند
 که بآن شمع بستان سوختش معلوم است

شاه من از برای خدا زین گدا مرنج سوگند میدهم ز برای خدا مرنج
 چون نسبت محبت ما بی نهایتست اندک حکایتی که شفیدی ز ما مرنج
 از بیدلان هزار خطا عفو کرده اند از ما نرفته در نظرت یک خطا مرنج
 زین بیش نیست تاب صبوری خدا را یا خون من بریز همین لحظه یا مرنج
 بیروم اگرچه نیست وفا رسم دلبران دانی که نیست دلبر ما بیوفا مرنج

مانهی چو عارض تو مضمور نمیشود
 سروری به قامت تو برابر نمیشود
 سر خاک گشت در ره عشق تو و هفوز
 سودای خاک پای تو از سر نمیشود
 ناچار خو بمعذرت هجران گرفته ایم
 چون دولت وصال میسر نمیشود
 نقاش جان بلوح جمالت کشیده است
 شکلی که جز ترا متصور نمیشود
 کلک قضا رقم زده در حسب حال من
 هر نقش آرزو که مصور نمیشود

سر منزل پاگان جهان است ازان رو
جائی بصفائی فرح افزای لطیفی است
ارام نگیرد دل میخواره بجائے
زین گونه که هر جانب اوجای لطیفی است
چون منزل رندان می آشام نباشد
هر جا که مقام خوش و ماوای لطیفی است
صحرائی دلم جلوه که لاله رخاں شد
از بهر تماشای توصحرائی لطیفی است
بربود تماشای لطیفی دل مارا
بیرم دل مارا چه تماشای لطیفی است

بی سخن داعیۀ خون منش معلوم است
نیست پنهان که ز رنگ سخنش معلوم است
پیرهن نازک و از وی بدنش نازکتر
نازکی بدن از پیرهنش معلوم است
گرچه طوطی شده مشهور بشیرین سخنی
باوجود لب شکر شکفتش معلوم است
صورت حال نیست که از غایت لطف^۱
دانه خال ز سبب ذقش معلوم است
پیش لیلی نبود محنت مجنون مجهول
نزد شیرین الم کوهکش معلوم است

1 This line is defective in the MS. I suggest the insertion of پنهان after حال.

فکر میان و سردهانت ز روی حال درهم شکست سلسلهٔ قیل و قال را
 بیرم بگو که صورت حال مقال تو در قید قیل و قال کشد اهل حال را

خوبان چو دلم زار دگر نیست شما را زار دگر و بار دگر نیست شما را
 بازار شما با دگران گرم و لیکن چون بغده خریدار دگر نیست شما را
 زمین گونه که با مهر و وفا کار ندارند جز جور و جفا کار دگر نیست شما را
 ما را برة عشق ز غم خوار مدارید چون عاشق غمخوار دگر نیست شما را
 بسیار جفا بردل بیرم نه پسندید چون یار وفادار دگر نیست شما را

بادشاه کشور خوبی محمد صادقست
 یوسف کنعان محبوبی محمد صادقست
 حسن یوسف خوبی او را کجا بیند بخواب
 این که میگویم باین خوبی محمد صادقست
 آنکه همچون یوسف صدیق از دیدار او
 کرد نتوان صبر یعقوبی محمد صادقست
 قامتش دل میبرد هر دم با سلوب دگر
 سرو باغ نادر اسلوبی محمد صادقست
 کیست بیرم آنکه محبوب دل پر خون ما ست
 غنچه گلزار محبوبی محمد صادقست

میخانه که جای طرب افزای لطیفی است
 خوش جای لطیفی است عجب جای لطیفی است

اختر برج هل اتی گوهر درج لا فتی
 شاه سوار لوکشف کنج نثار من شرف
 گلبن گلشن صفا سرور حدیقه وفا
 راهنمائی انما مژده رسان لا تخف
 منتظران صبح را مهر رخ تو منتظر
 معتکفان شام را خاک در ثو معتکف
 مهر شود اگر نشد مشتري جمال تو
 ناشده روز در میان تیر زوال را هدف
 پیر فلک بعمر خود بسته ولی نیافده
 مادر امهات را مثل تو دیگری خلف
 قصه دیور بند او هر که شنید داندت
 سابق حال ماضی وقت ما سلف^۱
 از ره اعتقاد کن صرف ره سگان او
 بایرم اگر نمی کنی عمر عزیز را تلف

تا سرو دید نازکی آن نهال را از سر نهاد دغدغه اعتدال را
 سودای کادل و غم زلف تو ای پری دیوانه ساخت خلوتیان خیال را
 دارم خیال کام دلی زان دهن ولی نتوان خیال کرد خیال محال را
 چون خود مثال آهوی وحشی رمیده ام با خود چگونه رام کنم آن غزال را
 هر بیدلی که محضت شام فراق دید دانست قدر نعمت صبح وصال را

¹ This line is defective in the MS. Perhaps the original verse ran as follows:—

سابق حال ما ماضی سالف وقت ما سلف

درگاه ترا پیر زحل هندوی دربان
 هندوی ترا ترک فلک بنده چوکس
 نفسی که برای تو کند ترک نفایس
 او در همه آفاق ز انفس بودا انفس
 صنعت بسر خامه تقدیر بیاراست
 رخسار دلارای بابروی مقوس
 از حسن دلارای تو در ناز و نیاز اند
 پیران کهن پوش و جوانان ملبس
 که نشاء اثار تو در سبزه نوخیز
 گه پرتو رخسار تو در لاله نورس
 آن لحظه که از دمدمه روز قیامت
 کردند خلائق بدمی ابکم و اخوس
 فریاد کفان جمله سر از پا نشناسند
 از لطف بفریاد من بی سروپا رس
 چون بیدم داسوخته را جز تو کسی نیست
 رحمی بمن سوخته بیدل بیکیس

جذبۀ عشق میکشد سوی توام ز هر طرف
 محنت هجر میکشد رحم کن ای شه نجف
 در دل مقبلان بود مهر توورنه کی شود
 نام تو نقش هر نگین عشق تو در هر صدف
 جان که بود شریفتر گوهر مخزون دلم
 فرش را سگان تو گرشودم زهی شرف

بخندمت تو دل گلرخان لاله عذار   بدرگه تو سر مهوشان زهره جبین
 مرا ز جان و سرو دین و دل عزیز تری   فدای تو سر و جان و نثار تو دل و دین
 اگرچه نیست بچشم بقدر نیم لری   کرم بوصف رخت بگذرد شهر سنین
 بعرض حال توجه کنم که مستغنیست   عروس حسن و جمالت ز زینت تحسین
 بقا قریب بسالیست کز وصال تو دورم   برین شدست بخونریز من سپهر بوین
 ازان زمان که فتادم ز درگه تو جدا   بآه و ناله انیسم بدرد و غصه قرین
 مرا نه خاطر خرم مرا نه سینۀ شاد   مرا نه روز قرار و نه شب بود تسکین
 گهی ز هجر بگریم به نعرهای بلند   گهی ز درد بفالم بفالهای حزین
 اگرچه هست جدا از مه جمال توام   خرابی دل بیخان و مان بدین آئین
 ولی بندهب اهل وفا گفاه گارم   که زنده بی لب لعل تو مانده ام چندی
 گفاه گارم و امید عفو می دارم   بجرم بنده چه بینی بعفو خویش ببین
 اگرچه از غم دوری و درد مہجوری   ندیده روی تو جان پاک بیرم مسکین
 ز اهل درد دعای بقای حسن ترا   اجابتست بآمین جبرئیل امین
 هزار سال بمان در کمال حسن و جمال   برای خرمی جان عاشقان آمین

ذات تو که در کنه کمالش نرسد کس
 از وصف مبراست تعالی و تقدس
 فکر همه تعظیم تو واسم تو اعظم
 فکر همه تقدیس تو و ذات تو اقدس
 نی واقف اطوار تو اشباح مطهر
 فی کاشف اسرار تو ارواح مقدس
 لطف و کرممت داده بدرویش و توانگر
 که خرقة پشمینه گهی جبۀ اطلس

پای موافقان تو بر هشتمین سپهر
جای مخالفان تو در هفتمین درک

زهی دوزلف تو غارت نمای کشور دین
زهی دو چشم تو حیرت فزای اهل یقین
بنفشه سنبیل زلف ترا کمیخته غلام
غزاله غمزۀ چشم ترا غلام کمین
اسیر تست پری چهرگان عرصۀ هفت
غلام تست سہی قامتان کشور چین
بخانہ دل اهل یقین تو شمع منیر
به درج سینۀ ارباب دین چو در ثمین
زمان زمان روم از خود و دمبدم نگرم
کہ لحظه لحظه کشد غمزۀ تو خنجر کین
نہال قد تو زینت فزای زین خدنگ
کمند زلف تو مردم ربای خانہ زین
فریب دادہ بدل آن دو نرگس جادو
قرار بر دہ ز جان آن دو سنبیل مشکین
چنین جمال نکو در جهان نمی بینم
(sic) کہ دور آفت چشم بد از جمال تو دور
ز اوج حسن اگر سر بر آسمان سایند
فدای تو ہمہ مہوشان روی زمین
در یگانہ جمیل زمانہ دریا خان
کہ هست مملکت خوبیت بزیر نگین

هم دست تو ز موج دهد بحر را سمور
 هم لطف تو ز برف دهد کوه را ایوک
 زین شد هلال و مهر و مه از هر طرف جنای
 آمد شهب عنان و ز پروین پرو تو بک
 جوڑا دهانه کشت و گل افشار شد نبات
 شد راس کلکی و ذنب شد درو سبک
 قوس قزح قلاده قطاشش عمود صبح
 آنکه شفق عنابی زردوزی برک
 تفکش ز کهکشان شد و از فرقدان رکاب
 تا زین نهند بهر تو بر توسن فلک
 آن فلزمیست بحر نوال تو کاندرو
 باشد قطار بختی افلاک اشترک
 شکر خدا که خوشدلی از دولت پدر
 شکر دگر که فارغی از کلفت عمک
 بیوم غلام تست بهر کشوری که هست
 خواهی دمشق خواة حلب خواة بعلبک

تا ابر نو بهار ز تاثیر نامیه
 پیوسته سرخ و زرد کند باغ را خجک
 هم سرخرو محب تو در رنگ لاله باد
 هم زرد رو عدوی تو همرنگ اسپرک
 رقص خوشخرام تو هر دم بصد مقام
 اسپ نوای خصم تو افتاده چون خرک

در چابکی یکی چو نبود ز صد هزار
 نی صد هزار بلکه هزاران هزار لک
 همچون ستاره که بود بر سر شهاب
 تیرت کدوی نقره بدر برد بر فلک
 تیرت بهر کدو که مثال تفک رسید
 گردید چون نشانه زده مهره تفک
 صباغ کارخانه قدرت ز روی قدر
 بهر قدت ز اطللس گردون کند قدک
 گر خسروان بحرف توانگشت می نهند
 خواهند حک زنند ولی میزنند جک
 از قوت تو مغز غضنفر خورد شغال
 وز قدرت تو شهر شاهین کند بزک
 از عدل تو بیاز تعظم کند تذرو
 وز حکم تو بباشه تحکم کند کرک
 از هیبت تو مور درد شیر را جگر
 وز سطوت تو پشه زند پیل را کنگ
 ترک فلک بقصر جلال تو پاسبان
 خیل ملک سپاه جمال ترا یزک
 هم بام چرخ چرخ جلال ترا تعز
 هم قصر عرش مرغ علو ترا کنگ
 از سعی باز دار جلالت بیک نفس
 باز سفید صبح برون آمد از تولک
 در بزم احترام تو افلاک نه طبق
 بر خوان احتشام تو خورشید یک چورک

ملک تو گشت خسروی ملک جان و دل
 دست قضا بنام بتان چون فکند جک
 جز بر قد تو راست نیامد قبابی ناز
 تا غنچه را ز اطلس فیروزه شد قدک
 روز قببق سپهر برد قوس زرنکار
 طیار از شهاب و دو قطبش زه و پلک
 کز روی دست پیشکش مغدیری کند
 کز سهم او فزاده بخورشید دل طپک
 شاه جهان محمد اکبر جلال دین
 کو حرف ظلم از ورق چرخ ساخت حک

از بهر فتح کار وی از لطف کار ساز
 نی احتیاج لشکر و نی حاجت کمک
 در مهد تربیت ز امین امان او
 ایمن شد از مکید مکان طفل شیرمک
 رطب اللسانم از رطب وصف او مدام
 بادا پناه نخل قدش صاحب فدک
 هر گه برآمده سوی بحر از پی شکار
 تا صید شست و دست کفد ماهی و بطک
 از شست و دست او دو کشش دیده تیرو شست
 در بحر چرخ و ساحل دریا بغیر شک
 آن از کشش درآمده در سیفۀ سماک
 وین در کشش برآمده از دیدهء سمک

عقد قبق^۱ رسود خدنگ تو از کجک
 کرد از هلال صورت پروین شهاب حک
 بهر تو کوی مهر نماید کدوی زر
 بدر و هلال هم کدوی فقره هم کجک
 یکیک بتان پای قبق جلوه گر شدند
 اما بخوبی تو نبودند هیچ یک
 ایشان اگر صمیم تو کان ملاحی
 در خوان حسن چاشنی نیست چون نمک
 از دلبران شریک نداری به نیکوئی
 گفتن توان بحسن ترا لاشریک لک
 آن دلبری که در صفت حسن و مردمی
 نی در پری نظیر تو باشد نه در ملک
 باشد محال جلوه حسن تو از پری
 رعنائی تذرو کجا دید شب پرک
 چون گویم از لب تو که جانرا هدیه ایست
 جانرا عطیه که هدایا ست مشرک
 دشنام میدهی و لب خویش میگزنی
 آری علاج تلخی می نیست جز گزک
 جانرا مرا بسنگ جفا امتحان مکن
 زیرا که نیست نقد مرا حاجت محک
 تا بنگرم بچشم تو پنهان ز مردمان
 خواهم شود نشانه تیر تو مردمک

^۱ This poem is quoted by Abul-Fazl in the Akbar-Nama, Vol. I, p. 336.

بر رخ نشسته گرد ستم سربسر چو به
 خون بسته پاره پاره دل خسته چون انار
 بپریم دوام وصل معجو از بتان که هست
 در باغ دهر گاه خزان و گهی بهار

دین پرورا بجان و دلم مدح خوان تو
 گر باشدم سپهر مددگار و بخت یار
 بهر نثار بزم تو از بحر طبع خویش
 دارم سفینها ز گهرهای آیدار
 امروز شاعران دگر از کمال جهد
 از شعر مستعار ندارند ننگ و عار
 اشعار بنده چون دگران مستعار نیست
 دارم هزار عار ز اشعار مستعار
 ای دل چو داشتی ز لغز مدعای مدح
 آن به که مدعا بدعا یابد اختصار
 تاباد را شتاب بود خاک را درنگ
 تا دهر را ثبات بود چرخ را مدار
 بادا بنای عمر تو کامد مدار دهر
 همچون اساس دولت و دین تو پایدار
 حفظت بود پناه بهر آفریده
 محفوظ باش در کتف آفریدگار

زانجا که اعتقاد من و التفات تست
 پیوسته بوده ام بوصالت امیدوار
 دور از حضور نور جمالت نرفته بود
 تا این زمان غبار غم از چشم اشکبار
 امروز از غبار دلت یافت روشنی
 شکر خدا که روشنی دید از غبار
 از روی شوق کلک بدیع نگار من
 در حسب حال من غزلی میکند نگار
 ای همچو من بگلشن کوی تو صد هزار
 وی صد هزار چون منت از عاشقان زار
 قد ترا بسرو سہی نیست فسبتی
 ای خوبتر ز سرو سہی صد هزار بار
 هرکس که آفتاب فلک دید و عارضت
 بی اختیار مهر ترا کرد اختیار
 لطفی عفایتی کرمی شفقتی که ما
 مسکین و مستمند و فقیریم و خاکسار
 بیمار و بیقرار و گرفتار و دردمند
 بیچاره و غریب و اسیریم و دلفکار
 از دور دل شب شب^۱ کردار یک علم
 وز آتش درون کرد نار یک شرار

1 Sic, perhaps for سیه .

و ر باشد افتخار شهان از تبار خویش
 باشد تبار را بتو صد گونه افتخار
 احرار بندگی ترا دیده اتفاق
 اختیار چاکری ترا کرده اختیار
 از روی فیض بزم خورشید مجمع کرام
 وز راه لطف خاک درت مرجع کبار
 خورشید سان ضمیر مفیر تو با صفا
 آئینه وار خاطر صاف تو بی غبار
 فوج تو بیشه ایست ز شیران نیزه وار
 بزم تو گلشن ایست ز خوبان گلزار
 در مرغزار چرخ بود شکل کهکشان
 یا آنکه مار صبح درو کرده رهگذار
 یا در گذر ز حارس خیل تو خورده سهم
 وز سهم خلد خویش فگنده بمروغزار
 شاهان من شکسته دایسته حزین
 دارم عریضه ز سر لطف گوش دار
 زانروز کز تصرف تقدیر ایزدی
 شد رخصتم ز خطه کابل بقندهار
 از سوز اشتیاق جگر سوخت ته بته
 وز داغ انتظار بدل ماند خار خار
 در حسرت گل چمن آرای عارضت
 با خار خار سوخت مرا داغ انتظار
 بیزار زار بوده ام و بار زار تر
 امسال صد برابر بیزار بلکه بار

در رنگ جود او نبود فیض در سحاب
 همسنگ حلم او نبود کوه در وقار
 نخلیست قامتش که حقایق دهد ثمر
 بازیست خاطرش که معارف کند شکار
 اعل گهر فشان وی از درج معرفت
 هردم هزار گوهر معنی کند نثار
 فضلی که گشته در همه افاق مشتهر
 از کمترین تلامذه اش یافت اشتهار
 چون مهر و ماه بهر وی از راه قدر جاه
 بر پا کنند خیمه و خرگاه روزگار
 میخ و طناب خیمه شود از شهاب و نجم
 گردد بگود خرگه او هاله چون نوار
 از فر بخت و دولت شاه ملک سپاه
 چون یکنفر نفیر کشد وقت کارزار
 زان یکنفر سپاه سکندر شود نفور
 با صد نفیر فوج فریدون کند فرار
 ای صفدری که تیغ دو رویت ز روی دست
 یکروی ساخت کار دو عالم چو ذوالفقار
 از تاب آفتاب حوادث ندید جور
 هر کس که یافت سایه لطف ترا جوار
 افزون بود شمار عطای تو از عدد
 بیرون بود عداد سخای تو از شمار
 آمد ترا ز راه کمالات صد شرف
 نی همچو خسروان دگر جمله از تبار

چون خور ز نور و سایه نشان میدهد وای
 باشد مدام سایه و نورش بیک قرار
 گه ننگرد سوی زر خورشید از احتشام
 گاهی بیک بشیـره مقید ز افتقار
 بر جی بود مدام پراز دری منیر
 در جی بود مدام پراز در شاه وار
 با آنکه می کند بمه و خور برابری *
 آمد بجان ز حلقه بگوشان شهریار
 تا بر رخ مهش نظر افتد ز عین مهر
 از هر طرف کشاده بود چشم انتظار
 نادر بچشم کوکبه افتاب را *
 چون مهچنه لـوای شهنشاه نامدار
 پیوسته آسمان و زمین زیر حکم اوست *
 همچون نگین خاتم شاه جم اقتدار
 بر کف نهاده خوان زری پراز اشرفی *
 تا بر قدم اشرف شاهان کند نثار
 شاه بلند قدر همایون که از شرف *
 بر در گهش سپهر نهد روی افتخار
 عیسی مکان نوح زمان خلیل خوان
 یوسف رخ کلیم وقار خضر شعار
 گردون شکوه عرش جـاب سپهر قدر
 خورشید چتر چرخ سریر فلک مدار
 از راه قدر جاه جو جمشید کام بخش
 وز روی فیض جود چو خورشید کامگار

آئینه گرچه نیست ولیکن چو آئینه
 سازد جمال شاهد مقصود آشکار
 فی ماه و فی خورست ولی دارد از شرف
 با ماه و خور مقابله فی اللیل و النهار
 یونانی است ساکن کابل ولی بحکم
 گاهی بروم سیر کند که بزنگبار
 گاهی خبرز مصر دهد گاه از حلب
 گاهی ز جونه پور گهی از گوالیار
 گاهی کند ز شرق حکایت گهی ز غرب
 گاه از یمین حدیث کند گاه از یسار
 مخبرز هر مکان و مسافر بهر مقام
 دانای هر بلاد و خبردار هر دیار
 اعمای پر ملاحظه و لال پر سخن
 بی فهم با فراست و بیهوش هوشیار
 گرنیستش زبان سخن لیک بی سخن
 دارد علاقه بزبان سخن گذار
 سر رشته اش ز کف نتوان داد زانکه هست
 جبل متین و عروه وثقی روزگار
 گر کار و بار دور فلک نیست منقلب
 چون اسب و قطب او شده بر یکدگر سوار
 بطنش بر از کتاب سماویست معتبر
 ام الکتاب نیز توان کردش اعتبار
 وضعش که همچو لوح ز کرسی دهد نشان
 افاق را ز کرسی و لوحست یادگار

* آن چرخ چیست کامده بر محورش مدار^۱
 آن بدر کز میانه شهابش کند گذار
 گاهی نموده چون حرکات فلک مسیر
 گاهی گرفته چون طبقات زمین قرار
 پیوسته چند حجرة مقفل بروی هم
 لیکن تمام آن بیکى قفل استوار
 نی در روابط درجات وی اختلال
 نی در قواعد حجات وی انکسار
 بر حجرة عکسبوت و بود تار عکسبوت
 از هر طرف کشیده خطوط نحیف زار
 اجزای حجرة گرچه ده و پنج می نهند
 باشد بجزو جزو خبردار هشت و چار
 قول حکیم از لب او گشت منتشر
 راز سپهر از دل او یافت انتشار
 از بس که چون سپهر دهد راز دل برون
 سوراخاست سینۀ او هم سپهر وار
 گاه از برای دایرۀ خور جلال است
 گاهی از ابهر گوش سپهر ست گوشوار
 قانون عالم است که استاد فکشند
 بر رویش از خطوط موافق کشیده تار
 عالم کجا شوی بخطوط میان او
 مانند طفل تا نهدی تختۀ بر کنار

^۱ The lines marked thus * are quoted by Badā'ūni.

نی در لسان سوای ثنای تو آرزو
 نی در جان و رای دعای تو مدعا
 ظاهر نشد رضای خلاف تو از قدر
 صادر نشد خلاف رضای تو از قضا
 گر در قضای رفته نبودى رضای تو
 واجب شدى قضای قضاهاى ما مضی
 آن ظالمى که ظلم شمارا مباح داشت
 و آن موفى که زهر روا داشت بر شما
 هم خون او بجمله مراتب بود مباح
 هم قتل او بجمله مذاهب بود روا
 شاهان بصد امید جهانی ز هر طرف
 آورده اند سوى دلت روی التجا
 در حضرت تو یافته اند آرزوی خویش
 در کوی تست خاک شدن آرزوی ما
 بیدرم بر آر بهر دعایش کف نیاز
 کز دست چون توی چه برآید بجز دعا
 تا در جدل مخالف لا می رود نعم
 تا در سخن موافق چون میشود چرا
 بادا مخالف تو بشکل نعم اسیر
 سر تا قدم شگاف شده همچو فرق لا
 فارغ موافق تو ز قید چرا و چون
 خوشدل بصد فراغت و ایمن ز صد بلا

سرِ ابیه شد ولد از بهر آن بود
 آثار تو موافق اسرار مرتضا
 از پرتو جمال کمال تو روشفت
 انوار مصطفی معالی مجتبی
 ای مهر راز نور جمال تو اقتباس
 وی چرخ را بخاک جناب تو التجا
 ای خرم از طواف درت جان متقین
 وی روشن از غبار رخت چشم اتقیا
 ای فطرت تو کاشف اسرار لو کشف
 وی همت تو فاتح ابواب لافتی
 ای فکرت تو ناظر آثار مرسلین
 وی خبیرت تو حاضر اظوار انبیا
 ای خاک آستان تو از عین منزلت
 در چشم روشنان فلک به ز توتیا
 زوار آستان ترا جان من نثار
 خدام بارگاه ترا روح من فدا
 پیوند من جدا نشود ز آستان تو
 روزی که بندد بند من از هم شود جدا
 جائی بجز در تو نگشتیم ملتجی
 جز آستانه تو نداریم ملتجا
 احسان حضرت تو بشعرا دهد صله
 الوان نعمت تو بعبرا زند صلا
 چون دل ز غوص بحر عطای تو دم زند
 گفتن نمی توان بر او حرف آشنا

ماهی که بود روشنی چشم فاطمه
 شاهی که بود خرمی جان مصطفی
 جمشید با مروت و خورشید با گرم
 خاقان با سعادت و سلطان با صفا
 از راه لطف واسطه بخت بی زوال
 از روی جلال پادشاه تخت کبریا
 هم روح فیض گستر او باد روح بخش
 هم لعل روح پرور او آب جانفزا
 محو صفات اوست اگر فضل اگر کمال
 محتاج ذات اوست اگر شاه اگر گدا
 حرف ثنای اوست اگر قطعه گر غزل
 بهر دعای اوست اگر مدح اگر ثنا
 در پیش ماه عارض او مهر چون سهیل
 در جنب قصر مرقد او چرخ چون سها
 قصری که گنبدش چو دل صاف اصفیا
 از روی دل بگنبد گردون دهد ضیا
 هم برق را ز شعله او چشم التفات
 هم مهر را ز پرتو او عین انجلا
 گرد حریم حرمت او گشته در طواف
 همچون کبوتران حرم روح اصفیا
 مائیم و از دو کون حصول رضای او
 چون در دو کون حاصل ما نیست جز رضا
 حق که نیست آرزوی ما سوای او
 بگسسته ایم تار تعلق ز ماسوا

چون باز دار صبح فرو کوفت طبل زر
 مرغابیان شام رمیدند زان صدا
 گلچهر مهر چون ز پس پرده رخ نمود
 گردون نثار کرد جواهر و پرو نما
 چون تار زر کشید بقانون خویش مهر
 در حال جنت زحل افتاد از هوا
 صاحب عیار دوز بس امتحان نمود
 کردید عین سنگ محک سربسر طلا
 بزمود مهر با ید بیضا کلیم وار
 فرعون گشت غرق بلی انه طغی
 بگذشت لعل و بر اثر آن ضعی رسید
 یعنی که باشد از پی واللیل والضحی
 سلطان ملک روم ز مشرق عالم کشید
 سالار خیل زنگ بمغرب گرفت جا
 تاخته تیغ رامج خور نیبزه بلند
 نابود شد سماک چو سیماب در سما
 پیدا شد از افق علم سرخ آفتاب
 چون پرتوی ز رایت سلطان اولیا
 شاهی سپهر کوکبه عرش منزلت
 سلطان بوالحسن علی موسی رضا
 شاهی که در مقام صفا همچو مصطفی است
 بالا نشین صدر نشینان اصطفای
 مدبری که در جهان رضا مثل مرتضی است
 شاه سریر صفای ایوان ارتضا

ولی بخاک جناب تو روی خویش نسود
 از آن چه سود که بر چرخ سود افسر او
 ز هجر خاک درت حال ابتیری دارد
 ز گردش فلک و اختر ستمگراو
 امیدوار چنانم که از کمال کرم
 نظر دریغ نداری ز حال ابتیر او
 همیشه تا که بچرخند ثابت و سیار
 بگرد این کره ذات البروج و اختر او
 عدوی جاه تو پیوسته باد سر گردان
 همیشه درد سری کم مباد از سراو

چون بر فراحت خسرو دین رایت هدا
 اعلام کفر گشت نگونسار جابجا
 بنمود در بلاد ختن چتر لاله گون
 بشکست در سواد حبش قیرگون لوا
 برکند میخهای سرا پرده شاه زنگ
 چون کف دلان خسرو چین دید در هوا
 در ته فتاد چون مگس از تار عنکبوت
 از چنگ باز صبح چو شد زاغ شب رها
 چون باز صبح بال پرواز کرد باز
 آورد در زمان سر نسرین زیر پا
 طاموس را کشود در کنج انشراح
 خفاش را فرود عمر کنج انزوا

درین حدیث یکی سفته گوهر عجبی
 که باد جوهر جانم نثار گوهر او
 محبت شه مردان مجوز بی پدری
 که دست غیر گرفتست پای مادر او
 چو وقت حمله عدو موج بحر تیغ تو دید
 فرو نشست شرار وجود بر سر او
 نیامده بنظر مالکان هادی را
 سیاه روی تر از دشمن مکر او
 شمیم جعد تو گر بگذرد بکشور چین
 ز رشک خاک شود نافه‌ای اذفر او
 اگر ز جود تو گویند در برابر بحر
 ز شرم آب شود بحر در برابر او
 بود بروی زمین قصوری از ریاض بهشت
 تبارک الله ازان روضه مطهر او
 کبوتران حریمش که محرم حرمنند
 چو جبوتریل امین است هر کبوتر او
 خوش آنزمان که شود توتیای دیده من
 غبار خاک ره مشهد منور او
 هزار بار بود خوشترم ز بوی بهار
 شمیم رایحه مرقد معطر او
 اسیر سلسله اوست جان من که بود
 کمند گردن جان گیسوی معنبر او
 شها غلام تو بیرم که از عنایت تست
 که گشته سلطنت ظاهری میسر او

امام صفدر غالب که بود دولت دین
 همیشه در کتب رایت مظفر او
 همای قدر تو مرغیست کز علو جلال
 گرفته ملک دو عالم صدای شهپر او
 جهان جود ترا عرش اعظمی است که هست
 برون ز دایره کاینات محصور او
 محیط فضل ترا ساحلی نه بیند اگر
 هزار سال زند دست و پا شناور او
 سنخوری که بجان آمد ست نطق مسیم
 به پیش فیض لب لعل روح پرور او
 دلاوری که چو تیغ دوسر کشد ز غلاف
 شود در نیم دل شیر چرخ در بر او
 بکوه قاف چو خنجر کشد بروز مصاف
 شود شکاف شکاف از نهیب خنجر او
 چو وقت حمله زند بانگ بر تگاور خویش
 قدم بقلعه گردون نهد تگاور او
 شه ستاره چشم آفتاب ماه علم
 که مهر یکه سواری بود ز لشکر او
 پناه کشور عصمت که چشم گردش دور
 ندیده گرد مخالف بگرد کشور او
 سموم قهر تو بر هر قبیل که گذشت
 ز قوم عاد خپر داد و باد مصر او
 محبت تو بود بر حرامزاده حرام
 بفرد آنکه حدیث نبیست بار او

برای او شه خاور دو بار کرد رجوع
 بدان مثابه که مغرب نمود خاور او
 امیر لشکر دین پیشوای اهل یقین
 که هادی ره اسلام خواند رهبر او
 بسلام اقدام و در حلقم اعظمش فرمود
 چنانچه داد اشارت بعلم اکبر او
 بی حضور احد محضری نوشت چنان
 که جبرئیل امین شد گواه محضر او
 خدا کمال عجایب ازو نمود که بود
 ظهور ناد علی شمس ز مظهر او
 مراد حق به پیمبر ز قل تعالوا امر
 علی و فاطمه بود و شبیر و شبیر او
 عمل بعلم و شجاعت برای وجود بفر
 بود ز بعد پیمبر همین میسر او
 ز روی لوکشف و من عرف به نیم نظر
 وجوه صورت کونین شد مصور او
 نظر بآدم و یحیی کلیم و نوح و مسیح
 برابر ست نظر بر جمال انور او
 نبی برتبه موسی فزوده عز و شرف
 ولی بهایه هارون که بود همسر او
 ز تاب تشنگی حشر خلق را چه ضرر
 اگر نصیب شود رشحه ز کوثر او
 بزور فضل یدالله چو زر شدش همه کار
 که سکه اسد الله زدند بر زر او

خجسته نام وی آندم امیرنخل نهاد
 که داد شهد ز سبابه اش بشکر او
 تفاوت روی ز حق رخ به پیش بت نفهک
 مکرم است زهر وجه وجه ازهر او
 بجان نهاد قدم بر فراش پاک رسول
 چرا که از همه رو پاک بود بستر او
 پی خطاب سلونی مهندسان سپهر
 کفند از سر خود پایهای منبر او
 لوائی حمد ببین بر سرش بروز قیام
 مبین بتاج سلیمان و مرغ بر سراو
 بخوان لکم لکم ز شهد قول رسول
 حدیث طیر غذای خوشیست در خور او
 نشد بغیر میسر که از عنایت حق
 عمل بآیت نجوی شود میسر او
 زسد باب خلائق بحکم بسته نشد
 از انزمان که بدولت کشاده شد در او
 اگر چه نیست برابر بهل اتی شرفی
 بخوان ولیکم الله در برابر او
 عنایت حق و لطف رسول و قوت روح
 کمال رتبه بود در غزای خیبر او
 بروز غزوه خندق حدیث فخر انام
 برای فضل بود آیت مقرر او
 قدم بدوش سرافراز دین نهاد بحکم
 شکست گردن بت همچو فرق پیکر او

دیوان بیرام خان خان خانان

بسم الله الرحمن الرحيم

شهی که بگذرد از نه سپهر افسر او^۱
اگر غلام علی نیست خاک بر سر او
ولی والی والا امیر عرش جناب
که هست خسرو خاور کمینه چاکر او
در مدینه علم آنکه از کمال شرف
فتاده اند سران همچو خاک بر در او
ز قید خسروی هر دو کون آزاد ست
کسی که از دل و جان شد غلام قنبر او
بعهد هیچ پیمبر کسی نبود که بود
برادر و خسرو ابن عم پیمبر او
بلی ز مادر دهرش نژاد طفل نظیر
کسی که همچو پیمبر بود برادر او
درون خانه و رکن حجر به بیت شرف
ز بعد آنکه تولد نمود مادر او
بجز رسول بروی کسی نظر نکشاد
که در ازل نظری داشتی بمنظر او
بوقت غسل ازان گشت از بری به بری
که زحمتی نبود دست حضرت از بر او

¹ These two opening lines are quoted by Badā'unī.

Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	Rs. 9	0
*Mārkaṇḍeya Purāṇa, Fasc. 5-7 @ 10/- each	1	14
*Mīmāṃsā Darśana, Fasc. 10-19 @ 10/- each	6	4
Nyāyavārtika, Fasc. 1-6 @ 10/- each	3	12
*Nirukta, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ 10/- each	5	0
*Nītiśāra, Fasc. 3-5 @ 10/- each	1	14
Nītyācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ 10/- each	4	6
Nītyācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-2, @ 10/- each	6	4
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ 10/- each	0	10
*Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa, Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-3 @ 10/- each	5	0
Padumāwati, Fasc. 1 5 @ 2/-	10	0
*Pariṣiṣṭa Parvan, Fasc. 3-5 @ 10/- each	1	14
Prākṛita-Paiṅgulam, Fasc. 1-7 @ 10/- each	4	6
Parikṣā Mukhasutra	1	0
Prithivīrāj Rāsa, Part II, Fasc. 1-5 @ 10/- each	3	2
Ditto (English) Part II, Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Prākṛita Lakṣaṇam, Fasc. 1 @ 1/8 each	1	8
Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 10/- each	12	6
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	1	0
Parikṣamukha Sūtram	1	0
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1 1/4/- each	3	12
Rasarnavam, Fasc. 1-2	2	8
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 1-2 @ 10/- each	1	4
*Sāma Vēda Saṁhitā, Vols. I, Fasc. 7-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-6; V, 1-8 @ 10/- each	19	6
Samarājoca Kaha Fasc. 1-2, @ 10/-	1	4
Sāṅkhyā Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ 10/- each	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
*Sāṅkara Vijaya, Fasc. 2-3 @ 10/- each	1	4
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ 10/- each	3	12
Sragdharā Stotra (Sanskrit and Tibetan)	2	0
*Srauta Sūtra Latyanan, Fasc. 4-9 @ 10/- each	3	12
*Ditto Aśubhāyana, Fasc. 4-11 @ 10/- each	5	0
Sūgruta Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ 10/- each	2	8
Suryya Siddhanta, Fasc. 1	1	4
*Taittiriya Brāhmaṇa, Fasc., 11-25 @ 10/- each	9	6
Ditto Pratishakhyā, Fasc. 1-3 @ 10/- each	1	14
*Taittirīya Saṁhitā, Fasc. 27-45 @ 10/- each	11	14
*Tāṇḍya Brāhmaṇa, Fasc. 10-19 @ 10/- each	6	4
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ 1/4	7	8
*Tattva Cintāmaṇi, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ 10/- each	28	12
Tattvārthādhigama Sūtram, Fasc. 1-3 @ 10/-	1	14
Trikāṇḍa-Muṇḍanam, Fasc. 1-3 @ 10/-	1	14
Tol'si Satsai, Fasc. 1-5 @ 10/-	3	2
*Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1, 5-14 @ 10/- each	6	14
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/-	6	0
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ 10/-	0	10
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ 10/-	3	12
*Vāyu Purāṇa, Vol. I, Fasc. 3-6; Vol. II, Fasc. 1-7; @ 10/- each	6	14
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ 10/-	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-3, @ 1/4	2	8
Vivādharatnākara, Fasc. 1-7 @ 10/- each	4	6
Vṛhat Sayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ 10/-	3	12
*Yoga Aphorisms of Patanjali, Fasc. 3-5 @ 10/- each	1	14
Yogasāstra, Fasc. 1-2	2	8

Tibetan Series.

Banddhastotrasaṅgraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, @ 1/- each	4	0
Nyayabinda of Dharmakīrti, Fasc. 1	1	0
Pag-Sam Shi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Rtogs brjod dpag khkhi Shi'a (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-7 Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/- each	12	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/ each	14	0

Arabic and Persian Series.

*Alamgir-nāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ 10/- each	8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ 1/-	3	0
Āin-i-Akbarī, Fasc. 1-22 @ 1/8 each	33	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each	34	0

* The other fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Akbar-nāmah, with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each	Rs. 55	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	17	8
Arabic Bibliography, by Dr. A Sprenger @ /10/	0	10
*Bādsahnāmah, with Index, Fasc. 1-19 @ /10/ each	11	14
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ /10/ each	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @ 1/8/ each	31	8
Furāng-i-Rashidī, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tūsy's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Futūn-nash-Shām of Wāqidī, Fasc. 1-9 @ /10/ each	5	10
Ditto — of Azādi, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
History of Gujarat	1	0
Huft Asmān, History of the Persian Masnavi, Fasc. 1 @ /12/ each	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	7	8
Iqādnāmah-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	51	0
Ma'āsir-i-'Ālamgiri, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Ma'āsir-i-Rāhimī, Part I, Fasc. 1	2	0
Ma'āsir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ 1/- each	35	0
Mughāzi of Wāqidī, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	2
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/ each	9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 8 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/- each	16	0
Muntakhabu-l-Lubāb, Fasc. 1-19 @ /10/ each	11	14
Ditto Part 3, Fasc. 1	1	0
Nukhbatu-l-Fikr, Fasc. 1 @ /10/	0	10
Nizāmī's Khirad-nāmah-i-Iskandari Fasc. 1-2 @ /12/ each	1	8
Qawānu-n-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott	5	0
Riyāzu-s-Salātīn, Fasc. 1-5 @ /10/ each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	5	0
Tadhkira-i-Khushnavisān	1	0
Tabaquat-i-Nasiri, (English), Fasc. 1-14 @ 1/- each	14	0
Ditto Index	1	0
Tarikh-i-Firūz Shāhi of Ziyān-d-din Barni, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Tārīkh-i-Firūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each	3	0
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Wis o Rāmīn, Fasc. 1-5 @ /10/ each	5	2
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /10/ each	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/- each ... 20
  2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ /8/ per No.
  3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.
- N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.
4. Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.
  5. Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.
  6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883
  7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, Part I, A to E; Part 2. F to M ... 4 0
  8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each ... 18 0
  9. Kaṣmīrāqubdāmrta, Parts I and II @ 1/8/ ... 3 0
  10. Persian Translation of Hajji Baba of Ispahan, by Hajji Shaikh Ahmad-i-Kirmāsi, and edited with notes by Major D. C. Phillott. ... 10 0

Notice of Sanskrit Manuscripts Fasc. 1-34 @ 1/- each ... 34 0

Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

15-5-10.

Books are supplied by V.P.P

673

 Bayram Khan, Khan Khanan
The Persian and Turki
divans

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PK
6451
B3478

Bayram Khan, Khan Khanan
The Persian and Turki divans

